

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א

סעודה שלישית פרשת

ויקרא תשב"ז (חלק א)

ויקרא אל משה

- נגמרא: לימדה תורה דרך ארץ, שלא יאמר אדם דבר לחבירו אלא אם כן קורוהו תחילה • בפנים יפות: הקדמת הקריאה לדיבור, כדי להכין עצמו לקראת אור הדיבור • כל דבר שבקדושה צריך הכנה • ביאור המדרש: אבדתם נעשה, שמרו נשמע • מדרגה המעולה היא להתעורר מעצמו, מבלי שיצטרך להתעורר מזולתו • באמונת ה' צריכין התבוננות, ולקשרה בלב, ולא סגי בידיעה ואמירה לחוד • אף בדבר המאוס, או מוזק, אם הוא בכלל "חטא", שוב יש עליו יצר הרע ורוח שטות, עד שצריך להתחזק שלא להכשל • בש"ד: שכר שמקבלים בעולם הזה הוא רק בעבור השמיעה של המצוות • צריכים להתחזק במצוות נגד היצר הרע ולא להיות גלייכגילטיג ולייכמויניג • תמים תקיה עם ה' אלקיך: לבטוח רק בהש"ת ולא לבקש טובות ותועלת מבעלי עבודה • שמע ישראל: כי האמונה בהש"ת צריך התבוננות

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות להבנת הענין

שנת תשפ"ג לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

הקונטרסים שיצאו בשנים שעברו אין רשות להעתיקם ולהפיצם ושארית ישרא"ל לא יעשו ענף להם, וכבר נאמר ואל תשכן בארץ ענף (וי' א' ד')

צו מגרב זיין רופט: 1-718-388-5519 | דורך קרעדיט קארד: #1700 845-366-2793

*** זייער קלאָר (26 מינוט מתוך 67) ***

לשון קדשו - קונטרס רעא (חלק א)

קול אוצר יהודא ברוקלין: 718-298-4641
ארץ ישראל: 072-3333419
16 → 3 → 127.1

ארץ ישראל: 072-3275205
ענגלאנד: 0330-350-3110
פעקס: 718-650-2970

לשון קדשו: **929-522-1515**

דרוק 1 דערנאך 271 צו הערן די רעקארדינגס. פאר הערות דרוק 3

• ברכת מזל טוב •

הר"ר יואל ווייס הי"ו (ב"ר יעקב)

לנישואי בנו החתן דוד מאיר נ"ר - עב"ג בת

הר"ר חנני' יו"ט ליפא הלוי טירנויער הי"ו

הר"ר משה סטראלאוויטש הי"ו

לאירוסיו בנו החתן שלמה יוסף פנחס נ"ר

עב"ג בת הר"ר יצחק אפעל הי"ו

זכות וברכת רביה"ק ז"ע יחול על ראשם, שייכו לרוות רב נחת וקדושה מכל יוצאי הלציהם בשפע רב עד בלי די

• וְהֵם יַעֲלוּ לְזָכְרוֹן •

הרה"ח לב טוב, הרבה לעשות צדקה וחסד
במתן בסתר, מהלמדי רביה"ק ז"ע

רבי מרדכי משה ספרא ז"ל שפילמאן

ב"ר יחזקאל שרגא ז"ל

נפטר ה' ניסן תש"פ

הרבני החסיד המופלג, יראתו קדומת לחכמתו, לב טוב ובעל
מדות, דבוק בדרכי הצדיקים ובמסורת אבות, עשה תורתו
קבע ויגע בסוגיות הש"ס, ונפשו קשורה בתורת רביה"ק ז"ע

הרה"ח ר' ישראל ז"ל זילבערשטיין

בן הגה"צ ר' שמעון זצ"ל (דומ"ץ בק"ק פעסט)

נפטר ה' ניסן תש"פ

הרה"ח מרביץ תורה לעדרים מ"ה שנים, זהיר במורא מקדש,
וכיבד את ה' מגרונו, מצות ה' עשה בשמחה והתלהבות, גוו
נתן למכים בעיה"ק ירושלים למען קדושת השבת

מוה"ר יצחק חיים ז"ל ביקעל

בן רבי יוסף אליהו ז"ל

נפטר י"ט טבת תשע"ז

הרה"ח בעל מדות טובות וישרות, אהוב על מכיריו,
והחיה לבבות נשברות, קבע שיעורים בספרי רביה"ק ז"ע

רבי אהרן ז"ל שווארמין

בן הרה"ח ר' יהוסף ז"ל

נפטר ה' ניסן תש"פ לפ"ק

א

קושיית ודקדוקים בפסוק וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה

וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיֹּדְבֵר ה' אֵלָיו מֵאֵהָל מוֹעֵד לֵאמֹר.
און ווי ס'שטייט ווייטער, אָדָם פֿי יִקְרִיב מִכֶּם, די פֿרָשָׁה פֿון קְרִבְנוֹת.

ב

קושיא א

הקשו המפרשים למה נזכר שם הקורא אצל וַיִּדְבֵר, ולא אצל וַיִּקְרָא

א) וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, פֿרעגן אַלע מִפְרָשִׁים, ס'שטייט וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה און ס'שטייט נישט ווער (הָאֵט גערופען), און דערנאָך שטייט (הערשט) וַיִּדְבֵר ה'. ס'העט גיווען געדאַרפֿט 'פֿאַרקערט' צו שטיין, ס'זאָל אַרויסשטיין וַיִּקְרָא ה' אֶל מֹשֶׁה, וַיִּדְבֵר אֵלָיו. (וכבר היה מובן כן) ס'גייט דאָך אַרויף אויף דעם.

ג

ורבינו בחיי מפרש דקאי על ה' הנוכר בסוף פרשת פקודי

דער רבינו בחיי וויל זאָגן^א אַז ס'גייט אַרויף אויף (סוף פרשת פקודי (מ, לה) שנאמר שם) וְלֹא יָכַל מֹשֶׁה לְבֹא אֶל אֵהָל מוֹעֵד פֿי שְׂכֵן עֲלָיו הָעֲנַן (וכבוד ה' מְלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן), ס'גייט אַרויף אויף די פֿריערדיגע סדרה, ולכן דאַרף נישט שטיין ה'.

ד

אבל לפי זה קשה דגם אצל וַיִּדְבֵר לא היה צריך להזכיר השם

(אמנם לפי זה אכתי קשה, דאם כן) דעמאָלט דאַרף ביי וַיִּדְבֵר אויך נישט שטיין. ממה נפשך. (און) אַז ס'דאַרף (יאָ) שטיין דאָ ה', (ווייל) ער הייבט אָן אַ נייע זאָך, העט ער גיווען געדאַרפֿט (עס) צו זאָגן ביים אָנהייב, וַיִּקְרָא ה'. (ועכ"פ אַזוי) פֿרעגן אַלע מִפְרָשִׁים.

ה

הקדמה לקושיא ב

ברש"י: לכל דברות, ולכל אמירות, ולכל צוויים, קדמה קריאה, לשון חיבה

לְאָמִיר זַעַן. דאָס ענין (פון) וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה.

רש"י זאָגט^ב, לְכָל צִוּוּיִּים וְלְכָל אִמִּירוֹת אִינוּ קְדָמָה קְרִיאָה. (און) ס'איז אַ תּוֹרַת כֹּהֲנִים^ג.

ו

ובתורת כהנים האריך בענין זה, שיש ג' פסוקים שקדמה הקריאה לדיבורו

של הקב"ה אל משה, ועושה שם צריכותא למה הוצרכו כל הג' פסוקים

(און) אין תורת כהנים איז דאָ אַ גרויס אַריכות אין דעם^ד, זיי זענען שטאַרק מאַררִיך

^א רבינו בחיי בפרשתן (א, א): ודע כי היה הכתוב ראוי לומר וַיִּקְרָא ה' אֶל מֹשֶׁה וַיִּדְבֵר אֵלָיו, ומה שאמר וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה סָתָם, להורות כי אף על פי שספר וַיִּקְרָא הוא ספר בפני עצמו, הכל מחובר ודבק עם מה שכתוב למעלה, כי כל התורה כולה בנין אחד וקשר אחד. ומלת וַיִּקְרָא חוזרת אל הכבוד הנוכח (בסוף פקודי, בפסוק) וְכָבוֹד ה' מְלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן.

^ב ברש"י ריש פרשתן: וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה. לְכָל דְּבָרוֹת, וְלְכָל אִמִּירוֹת, וְלְכָל צִוּוּיִּים, קְדָמָה קְרִיאָה. לשון חיבה, לשון שמלאכי השרת משתמשים בו וכו'.

^ג בתורת כהנים ריש פרשתן (פרשה א, ו-י): יכול לא היה קריאה אלא לדיבור זה, ומנין לְכָל הַדְּבָרוֹת שְׂבִתוֹרָה, תְּלַמּוּד לומר מֵאֵהָל מוֹעֵד, כל שהוא מאהל מועד הקדים קריאה לדיבור. יכול לא היתה קריאה אלא לדברות בלבד, ומנין אף לאמירות ולציוויין, אמר רבי שמעון, תְּלַמּוּד לומר דְּבַר וַיִּדְבֵר, אף לאמירות ולציוויין.

[דערין] דער קרבן אהרן (על התורת כהנים) און דער מזרחי (על רש"י), אַלע מפרשים.

ברענגט ער, דריי מאָל - אַזוי שטייט אין תורת כהנים - דריי מאָל געפינט מען דאָס אין די תורה הקדושה [אז] הקדוש ברוך הוא האָט גערופן משה רבינו, קְדָמָה קְרִיאָה לְדִבּוּר.

א [ביים מְרָאָה הַסֵּנָה שטייט (שמות ג, ד) וַיִּקְרָא אֵלָיו ה' מִתּוֹךְ הַסֵּנָה.

ב] ווידעראום ביים הר סיני [שטייט] וַיִּקְרָא ה' אֶל מֹשֶׁה (יתרו יט, כה), ער האָט אים אַרײַנגערופן [אל ראש ההר, און] זיי זענען אַלע געשטאַנען [בתחתית ההר]. שטייט אויך וַיִּקְרָא.

ג] און דאָ שטייט דאָס ערשטע מאָל וַיִּקְרָא, ביים אהל מועד.

ז

[און] דער תורת כהנים ברענגט [פאַרוואָס] ברויך איך די אַלע [דריי לימודים, שקדמה קריאה לדיבור, און] ער מאַכט א צְרִיכוּתָא.

[ווייל] איך העט געוואָלט מיינען אַז נאָר דאָס ערשטע מאָל ביים רעדן, וַיִּקְרָא אֵלָיו ה' [שבמראה הסנה שהוא תחילה לדברות, ולא בשאר הדברות. ולכן לא סגי בפסוק דמראה הסנה לחוד].

[וכשנאמר גם הקריאה ביי] מִתֵּן תּוֹרָה ווידעראום, קאָן מען זאָגן [דאכתי אין ללמוד לדיבור אהל מועד, דשאני בהר סיני] ווייל ס'איז געווען בַּאֲשׁ.

[און דאָ ביי] אַהֵל מוֹעֵד איז געווען דאָס ערשטע מאָל אין אַהֵל מוֹעֵד.

[ועל כל פנים] מ'העט נישט געקאַנט אַרויסלערנען אײַנס פונעם אַנדערן, נאָר פון אַלע דריי.

ח

דערנאָך זאָגט דער תורת כהנים¹, פּוּנוּוֹאֲנַעט ווייס איך אַז ביי אַלע אַמִּירוֹת [שבאהל מועד עצמו, קדמה קריאה], זאָגט ער [אַז פון] מַאֲהֵל מוֹעֵד איז געדרינגען אַז [אַלעס] וואָס ס'איז געווען אין אַהֵל מוֹעֵד איז אַלעס געווען קְדָמָה קְרִיאָה. אַזוי ווי דאָס לְשׁוֹן אין רש"י², אַז [סיי] וואָס דער בורא כל עולמים האָט גערעדט מיט משה רבינו, איז געווען קְדָמָה קְרִיאָה.

ט

קושיא ב

אמנם בגמרא יומא רשו מהפסוק רכאן, לימדה תורה דרך ארץ, שלא יאמר אדם דבר לחבירו אלא אם כן קורחו לְאָמִיר זַען. אין די גמרא אין יומא שטייט גאָר עפעס אַנדערש.

¹ בתורת כהנים (שם א-ה): וַיִּקְרָא, וַיְדַבֵּר, הקדים קריאה לדיבור. והלא דין הוא, נאמר כאן דיבור, ונאמר בסנה דיבור, מה דבור האמור בסנה הקדים קריאה לדיבור, אף דבור האמור כאן הקדים קריאה לדיבור. לא, אם אמרת בדיבור הסנה שהוא תחלה לדברות, תאמר בדיבור אהל מועד שאינו תחלה לדברות. דיבור הר סיני יוכיח, שאינו תחלה לדברות, והקדים בו קריאה לדיבור. ◦ לא אם אמרת בדיבור הר סיני שהוא לכל ישראל, תאמר בדיבור אהל מועד שאינו לכל ישראל. הרי אתה דן מבניי אב, לא דיבור הר סיני שהוא תחלה לדברות כהרי דיבור הר סיני שאינו תחלה לדברות, ולא דיבור הר סיני שהוא לכל ישראל כהרי דיבור הר סיני שאינו לכל ישראל, הצד השווה שבהן שהן דיבור מפי קדש למשה, והקדים קריאה לדיבור, אף כל מה שהוא דיבור מפי קדש למשה הקדים קריאה לדיבור. ◦ אי מה הצד השווה שבהן, שהם דיבור ובאש ומפי קדש למשה והקדים בהם קריאה לדיבור, אף כל שהוא דיבור ובאש ומפי קדש למשה הקדים קריאה לדיבור, יצא דיבור אהל מועד שאינו בַּאֲשׁ, תלמוד לומר וַיִּקְרָא, וַיְדַבֵּר, הקדים קריאה לדיבור.

אין יומא דף ד' זאָגט דאָרט די גמרא^ה, וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה [וַיְדַבֵּר], ער שטעלט זיך אויך אויף דעם פסוק, [ומפרש] למדך תורה דרך ארץ [למי שמדבר לחבירו] שלא ידבר אליו קודם לְקִרְיָאָהּ. קודם יִקְרָא אותו, און דערנאָך זאָל ער מיט אים רעדן, מיט יעדן מענטש, בְּכָל אָדָם.

ונמצא דלהגמרא נלמד פסוק זה גם על דיבורו של כל אדם לחבירו, שיקדים קריאה לדיבור. [וצ"ב למה לא מפרש הגמרא כהתורת כהנים, שלמדו זה רק לענין דיבורו של הקב"ה למשה בלחוד]

(ב) [דאָס איז] גאָר אַן אַנדערער לימוד.

דעס [בתורת כהנים] איז אַלץ אויף די אַמירות פונעם בורא כל עולמים צו משה רבינו^ן, און אין יומא לערנט עס די גמרא ארויס פאַר יעדן, בכלל. [ואם היה גם התורת כהנים סובר כהגמרא] נו וואָס זענען די אַלע צָרִיכוּתָא'ס [שבתורת כהנים].

[ועל כל פנים צריך ביאור למה לא פירשו בהגמרא כהתורת כהנים, דנלמד זה רק בדיבורו של הקב"ה עם משה].

יא

קושיא ג

גם קשה לדרשת הגמרא, האידך שייך ללמוד מדיבורו של הקב"ה, לדיבורו שבין אדם לחבירו

(ג) און ס'איז דאָך עפעס אַ חילוק פון [דעם דיבור פונעם] בורא כל עולמים מיט משה רבינו^ן [צו דעם דיבור פון מענטשן איש לרעהו]. ווי קאָן מען מַדְמָה זיין דאָס [ללמוד זה מזה, כמו שדרשו בגמרא יומא].

יב

ובפרט לפי מה שמפרש בפנים יפות, דטעם קרימת הקריאה לדיבור, הוא כדי שיעשה הכנה לקבל אור הדיבור, ואם כן לא שייך ענין זה בדיבור שבין אדם לחבירו

איבערהויפט ווי דער הפלאה זאָגט אין פנים יפות¹, די קְרִיָאָה פון פריער איז געווען ווי הַכְנָה, ער זאָל זיך מְכִיֵן זיין צו דער קְדוּשָׁה. אַז מ'דאַרף הערן פון בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים ווערטער, [וכמו] יעדע דְבַר מְצוּהָ, ברויך האָבן הַכְנָה. נו איז דאָך נישט קיין רְאִיָה אויף אַ דְבַר הַרְשוּת.

^ה בגמרא יומא (ד'): וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר [ה' אָלוּ]. למה הקדים קריאה לדיבור, לימדה תורה דרך ארץ, שלא יאמר אָדָם דְבַר לחבירו אלא אם כן קורהו. מסייע ליה לרבי חנינא, דאמר רבי חנינא לא יאמר אָדָם דבר לחבירו אלא אם כן קורהו.

¹ בפנים יפות ריש פרשתן: וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וגו'. פירש"י לשון חיבה, לשון שמלאכי השרת משתמשין בו וכו'. כבר פירשנו ענינו בפסוק וְהָיוּ נִכְנָיִם לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי (יתרו יט, יא), שכל מצוה צריכה הכנה, כמו שאמרו חז"ל (אבות ב, יב) התקן עצמך ללמוד תורה, ועל ידי זה נעשה כלי מוכן לקבל אור התורה והמצוות. ◦ ומטעם זה אמרו חז"ל (ביצה טז.) הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו, שאמר הקב"ה למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי, לך והודיעם. והוא אור של שבת הגנוז, ואי אפשר לקבל האור מבלתי הכנה, שע"י ההכנה נעשה כלי לקבל. ◦ וכן אמרו במשנה (אבות ג, יד) חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה, חבה יתירה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה. דהיינו שמתוך כך שמודיע להם בתחילה, נעשה חבה יתירה שיכולין לקבל את האור. ומזה למדו לכל מקבל מתנה. והוא שאמרו (שם ב, יב) התקן עצמך וכו' שאינה ירושה לך, כי אף שקבלו אבותינו את התורה על ידי הכנתם, כמו כן צריך כל אדם לעשות הכנה לקבל חלקו בתורה. ◦ וכן עשה משה עם ישראל, כדכתיב בפרשת בא (יב, כא) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וגו', וכן בפרשת יתרו (יט, ז) וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם וגו'. ◦ והיינו שאמרו חז"ל (בתורת כהנים כאן) לכל דיבור היה הקריאה, להכין עצמו לקבל אור הדיבור וכו'. ואולי מה שאמר הכתוב (א, ב) דְבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶמְרָת אֱלֹהִים, נמי הפירוש כן, שבתחילה יאמר להם שידבר עמם, כדי שיכינו את עצמם ויטו את אונם לשמוע האמירה, שהוא לשון חבה.

אז איך זעה אז דאָס איז געווען ביי משה רבינו'ן, פון דעם וואָס ס'איז געווען אַ דָבָר מְצוּה, וויאָזוי איז אַ רֵאִיָּה אויף אַ דָבָר הַרְשׁוּת.

יג

קושיא ד

ברש"י מביא רק דרשת התורת כהנים, ולכאורה למה לא הביא דרשת הגמרא בזה

ד) רש"י ברענגט עס גאַרנישט, די גמרא ברענגט גאַר נישט רש"י. רש"י ברענגט [נאר] דעם תורת כהנים. [וצריך טעם למה לא הביא רש"י כדרשת הגמרא (דברי יואל)].

יד

קושיא ה

ובמסכת דרך ארץ למדו ענין הקדמת קריאה לדיבור שבין אדם לחבירו,

מפסוק אחר הנאמר באדם הראשון, וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים אֶל הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָּה

גאַר אויף זען, ווידערואס איז דאָ אַ מימרא אין מסכת דרך ארץ פרק ה', ווייטער גאַר אויף אַן אַנדערע בחינה.

הייבט ער אָן אַזוי, אל יכנס אדם לבית חבירו פתאום^י, נישט פלוצים, וילמוד אדם דרך ארץ מהקדוש ברוך הוא שדיבר עם אדם הראשון בתוך הגן, שטייט וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים אֶל הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָּה. גאַר אַן אַנדערער לימוד.

די מימרא וואָס די גמרא לערנט אַרויס אין יומא פון דעם וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, וואָס ס'שטייט אין דעם תורת כהנים [שהקדים קריאה לדיבור], לערנט ער אַרויס אין מסכת דרך ארץ גאַר פון אַן אַנדערן וַיִּקְרָא, וואָס דער בורא כל עולמים האָט גערעדט צו אדם הראשון, וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָּה.

טו

וצריך ביאור למה לא למדו גם בהגמרא מהפסוק שנאמר באדם הראשון, עד שהוצרכו ללמוד כן מהפסוק דכאן

(ה) ברויך מען אַלעס פאַרשטיין, [דלפי זה] איז דאָס גאַר אַן אַנדערע מימרא^ט, און פאַרוואָס לערנט נישט די גמרא אַרויס פון דאָרטן [מאדם הראשון], און דער מסכת דרך ארץ לערנט עס [נישט] פון דאַנעט אַרויס.

[דלפי הגמרא מוכח שסברו כי] ס'איז גאַרנישט געדריןגען פון דאָרטן, פון דעם וַיִּקְרָא ה' [הנאמר באדם הראשון, ולכן הוצרך לימוד אחרת מהפסוק דכאן, וצריך טעם למה לא נלמד משם].

מד

קושיא יד

במדרש: וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, הדא הוא דכתיב שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. וצריך ביאור השייכות

(ד) זיי ברענגען אַ מדרש, וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, הדא הוא דכתיב (ותחתן ו, ד) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. [וצריך ביאור להבין שייכות זה הפסוק לכאן].

^י במסכת דרך ארץ (רבה, פרק ה): לעולם אל יכנס אדם פתאום לבית חבירו, וַיִּלְמְדוּ כל אדם דרך ארץ מן המקום, שעמד על פתח הגן וקרא לו לאדם, שנאמר (בראשית ג, ט) וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים אֶל הָאָדָם, וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָּה.

^ט ועיין עוד בגמרא פסחים (ק"ב). דאחד מהדברים שצוה רבי עקיבא את רבי יהושע בנו הוא ואל תכנס לביתך פתאום כל שכן לבית חבירך. ובגמרא נדה (טז:) דאחד מהדברים שאמר רבי שמעון בן יוחאי שהקב"ה שונאן ואני איני אוהבן, הוא הנכנס לביתו פתאום ואין צריך לומר לבית חבירו.

^ט פירוש, 'לימוד' אחרת, על הקדמת קריאה לדיבור שבין אדם לחבירו.

מה

קושיא טו - מתוך הדרוש

[ובמדרש רבה^א, ויקרא אל משה, רבי תנחום בר חנילאי פתח, פרכו ה' מלאךיו גברי כח עשי דברו לשמע קול דברו (תהלים קג, ב) וכו', ודורש שם כמה דרשות, עד שמסיים כי רבי הונא בשם ר' אחא אמר, בישראל שעמדו לפני הר סיני התוב מדבר, שהקדימו עשייה לשמיעה, ואמרו (משפטים כד, ז) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע.

(טו) וצריך ביאור להבין השיכות מזה להפסוק ויקרא אל משה]. (הקושיא בדברי רבינו, באות קסט)

מח

קושיות ודקדוקים בפסוק נפש פי תחטא

קושיא יז

במדרש רבה: נפש פי תחטא וגו', אמר הקב"ה לנפש, אני כתבתי עליך רק חזק לבלתי אכל הדם וגו', ואת יוצאת וחוטאת

נפש פי תחטא (בשגגה מכל מצות ה').

שטייט אין מדרש רבה^ב, אמר הקדוש ברוך הוא לנפש, הלא הזהרתיך רק חזק לבלתי אכל הדם (ראה יב, כג), ואתה יוצאת וחוטאת, און דו גייסט ארויס און זינדיגסט? הדא הוא דכתיב נפש פי תחטא [בתמיה].

מט

וצריך ביאור למה מקשה על הנפש דייקא מאזהרת אכילת הדם

(יז) [וצריך ביאור] וואס האט ער עפעס אנגעכאפט [דעם] לבלתי אכל הדם, איך האב דיך מזהיר געווען לבלתי אכל הדם און פארוואס זינדיגסטו. וואס עפעס גראד דאס'. די קשיא איז דאך אויף אלעמען [על כל האזהרות שבתורה] פארוואס מ'זינדיגט פארן בורא כל עולמים. דאס איז סיי ווי סיי א קשיא. פארוואס גראד פון דעם פסוק, פון דם. [וכי דייקא] דאס' איז עס [המתמיה על הנפש].

ישוב הקושיות בפסוק ויקרא אל משה

קכא

נאר לאמיר נאר זען [לכאר המאמרים בקושיא ב-ה, יד-טו, ויתורץ בזה גם קושיא א]. דער ויקרא אל משה איז אויך די זעלבע זאך^א.

קכב

דא [בתורת כהנים] דרשין איך אז ס'גייט ארויף נאר אויף משה רבינו, אויף די צווייגס וואס דער בורא כל עולמים האט גערעדט מיט משה'ן.

^א הובא בכסא דוד להחיד"א, ועוד.

^א בויקרא רבה (א, א). והובא לקמן בהערה טז.

^ב בויקרא רבה (ד, א): נפש פי תחטא בשגגה מכל מצות ה' (ד, ב) וכו'. אמר רבי יצחק, אמר לה הקב"ה לנפש, אני כתבתי עליך רק חזק לבלתי אכל הדם וגו', ואת יוצאת וחוטאת, נפש פי תחטא בשגגה.

^ג כענין המובא לעיל באות נ [השייך לחלק ב' של הקונטרס], דברי תורה כפטיש יפוצץ סלע, שמתחלק לכמה ניצוצין (וכדמסיק רבינו באות קכג).

און דאָרטן [במסכת דרך ארץ] איז גאָר אַ דָרָך אַרְץ [לכל אדם שמדבר עם חבריו, ולמד לה מפסוק ויקרא ה' אֱלֵקִים הנאמר אצל אדם הראשון].
און די גמרא [ביומא] זאָגט עפעס אַנדערש [שענין הדרך ארץ לכל אדם נלמד מפסוק דהכא, ויקרא אל משה].

קכג

נאָר דבְּרֵי תוֹרָה [איז] כְּפִטִיש יִפְצֵץ סֵלַע [שמתחלק לכמה ניצוצין].
ס'איז צוויי זאכן.

קכד

התחלת ישוב קושיא ה

בגמרא יומא לא דרשו זאת מצד הלכה אלא מצד מדת דרך ארץ, ללמדך מדה טובה להקדים קריאה לדיבור בכל אדם

דאָרט [בגמרא יומא] זעט אויס דאָס איז נישט קיין הֶלְכָה, [דהרי אמרו שם] למדך תורה דְרָךְ אַרְץ', [און] איבעראַל אַז ס'שטייט [לשון] דְרָךְ אַרְץ', איז עס [נאָר] אַ מְדָה טוֹבָה.
אזוי ווי ס'ווערט געברענגט¹⁷ דְרָךְ אַרְץ קְדָמָה לתוֹרָה. [והרי שענין דְרָךְ אַרְץ אינו 'תוֹרָה' והלכה ממש].

על כל פנים ס'איז אַ מְדָה טוֹבָה, ס'איז נישט פון די צוויי. [און] איך לערן נישט אַרויס אַז ס'איז געוועזן [ציווי על הקריאה שבכל דיבור שבין אדם לחבירו].
נאָר דאָ שטייט [אזויפיל אַז] אַז ביים בורא כל עולמים איז אזוי געווען.

קכה

ולא למדו זאת מהלימוד שבמסכת דרך ארץ בהקריאה שנאמר באדם הראשון, כי יש לומר דשאני התם והיתה הקריאה לדיבור של 'עונש' (וכדיבאר עוד להלן)

[און] אין מסכת דרך ארץ לערנט ער אַרויס פון הקדוש ברוך הוא מיט אָדָם הָרִאשׁוֹן. [איז] לכאורה פון דאָרט איז [אויך] נישט געדרינגען קיין צוויי, [רק מדה טובה בלבד]. פאַרוואָס, וואָרן ס'איז דאָך געווען [די קריאה פאַר] אַן עוֹנֵשׁ.

(המשך ענין זה בישוב קושיא ה, באות קנג)

קכו

הקדמה לישוב קושיא יד [וקושיא טז]

וענין הקדמת הקריאה הוא כדי שיוכל להכין עצמו לקראת הדיבור, וכמבואר בפנים יפות

[דהנהג] לכאורה האב איך דאָך שוין פריער געזאָגט [באות יב], [אַז] דער הפלאה זאָגט אַז די קְרִיָאָה פריער האָט מען געברויכט האָבן [אלץ] הַכְנָה פאַר אַ דְבַר שְׁבַקְדוּשָׁה. מ'האָט אים גערופן פריער.

קכז

וכן מוכח גם בתורת כהנים, שלמדו עוד דבכל קריאה ענה משה "הנני", שהוא ענין הכנה וקבלה לקראת הדיבור

און טאַקע אין תורת כהנים אַליין שטייט¹⁸, מְנִין אַז ער [משה] האָט געזאָגט הַנְּנִי,

¹⁷ כן הובא הלשון בכמה ספרים. ומקורו בוויקרא רבה (ט, א): א"ר ישמעאל בר רב נחמן, עשרים וששה דורות קדמה דרך ארץ את התורה, הדא הוא דכתיב (בראשית ג, כד) לְשֹׁמֵר אֶת דְרָךְ עֵץ הַחַיִּים, דְרָךְ זו דרך ארץ, ואחר כך עץ החיים זו תורה.

וכעין זה הוא בתנא דבי אליהו (ריש פרק א): לְשֹׁמֵר אֶת דְרָךְ (בראשית ג, כד), זו דרך ארץ, עץ החיים (שם), מלמד שדרך ארץ קדמה לעץ החיים, ואין עץ החיים אלא תורה, שנאמר (משלי ג, יח) עֵץ חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ.
¹⁸ בתורת כהנים ריש פרשתן (פ"א, י"א): מנין שכל הקריאות היו משה משה, תלמוד לומר (שמות ג, ד) וַיִּקְרָא אֵלָיו

זָאָגט ער אויך אַזוי, איך לערן אַרויס, אַזוי ווי דאָרט [במראה הסנה] שטייט וַיִּקְרָא וְאֶלְיוּ אֱלֹקִים מתוך הסנה וגו' וַיֹּאמֶר הַנְּבִי, זָאָג איך [זא] איבעראַל איז אַזוי געווען. אין תורת כהנים זאָגט ער [זא] ביי יעדע קריאַה האָט משה רבינו געענטפערט הַנְּבִי.

קכח

[ולכאורה] וואָס איז אַ נפקא מינה צי ער האָט געזאָגט הַנְּבִי, ער איז דאָך געווען גרייט סי ווי סי. [אמנם בא להשמיענו בזה, כי] אַז ער האָט געזאָגט הַנְּבִי, זעט אויס ער האָט געהאַט הַכְּנָה דערצו, ער זאָל הערן. [המשך ענין זה באות קלא, וסיום הענין בישוב הקושות מן אות קנג]

קכט

[קוישיא זו]

במדרש רבה הביאו כאן ענין מה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע. וצריך ביאור השיבות איך האָב דאָ פאַרגעסן [להזכיר בין הקושיות], איך האָב דאָ נאָך אַ מדרש אינזין געהאַט [צו ברענגען].

ס'שטייט אין מדרש, וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, - אין מדרש רבה הייבט זיך אָן [אזוי] פֿון אָנהייב [פרשה]^{טו}, - הדא הוא דכתיב פָּרְכוּ ה' מְלֹאכְיוּ גִבְרֵי כַח עֲשֵׂי דְבָרוֹ לְשִׁמְעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ.

רעכנט ער אויס עטליכע פֿשְׁטִים, ענדליך" קומט ער אויס, [דמה שנאמר 'עשׂי' דְּבָרוֹ לְשִׁמְעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ] מְדַבֵּר בישראל שהקדימו עשיה לשמיעה. [וואָס אויף דעם] האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט"^{טז}, מי גילה לְבַנֵי רַז זה שמלאכי השרת משתמשין בו. [ולכן נאמר על זה פָּרְכוּ ה' מְלֹאכְיוּ].

אַלְקִים מתוך הסנה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה, שאין תלמוד לומר וַיֹּאמֶר, ומה תלמוד לומר וַיֹּאמֶר, מלמד שכל הקריאות היו משה משה. ◦ ומנין שעל כל קריאה היה אומר הנבי, תלמוד לומר וַיִּקְרָא אֶלְיוּ אֱלֹקִים מתוך הסנה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הַנְּבִי, שאין תלמוד לומר וַיֹּאמֶר, ומה תלמוד לומר וַיֹּאמֶר הַנְּבִי, מלמד שעל כל קריאה וקריאה היה אומר הַנְּבִי.

^{טו} בויקרא רבה (א, א): וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, רבי תנחום בר חנילאי פתח, ה' מְלֹאכְיוּ גִבְרֵי כַח עֲשֵׂי דְבָרוֹ לְשִׁמְעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ [תהלים קג, ט]. במה הכתוב מדבר, אם בעליונים הכתוב מדבר, והלא כבר נאמר (שם, כא) פָּרְכוּ ה' פֶּל צְבָאָיו, הא אינו מדבר אלא בתחתונים, עליונים על ידי שהן יכולין לעמוד בתפקידיו של הקב"ה, נאמר פָּרְכוּ ה' פֶּל צְבָאָיו, אבל תחתונים על ידי שאינן יכולין לעמוד בתפקידיו של הקב"ה, לכך נאמר פָּרְכוּ ה' מְלֹאכְיוּ, ולא 'כל' מלאכיו. ◦ דבר אחר נקראו הנביאים מלאכים וכו'. ◦ גִּבְרֵי כַח עֲשֵׂי דְבָרוֹ, במה הכתוב מדבר, אמר רבי יצחק בשומרי שביעית הכתוב מדבר, בנוהג שבעולם אדם עושה מצוה ליום אחד, לשבת אחת, לחודש אחד, שמה לשאר ימות השנה, וְדִין חָמֵי חֻקְלֵיהּ בְּיָדָהּ, פְּרָמִיהּ בְּיָדָהּ, ויהבי ארנונא ושתיק, יש לך גבור גדול מזה וכו'. ◦ רבי הונא בשם ר' אחא אמר, בישראל שעמדו לפני הר סיני הכתוב מדבר, שהקדימו עשיה לשמיעה, ואמרו (משפטים כד, ז) כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. ◦ לְשִׁמְעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ, א"ר תנחום בר חנילאי, בנוהג שבעולם משוי שקשה לאחד נוח לשנים, ולשנים נוח לארבע, או שמא משוי שקשה לס' רבוא נוח לאחד, כל ישראל עומדים לפני הר סיני ואומרים (ואתחנן ה, כב) אם יוספים אנחנו לשמוע וגו', ומשה שומע קול הדבור עצמו, וְחָזָה. תדע לך שהוא כן, שמכולן לא קרא אלא למשה, לכך נאמר וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה.

"פירוש: לבסוף, ביים 'ענד'.

^{טז} כמבואר בגמרא שבת (פח): בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, יצתה בת קול ואמרה להן מי גילה לְבַנֵי רַז זה שמלאכי השרת משתמשין בו, דכתיב פָּרְכוּ ה' מְלֹאכְיוּ גִבְרֵי כַח עֲשֵׂי דְבָרוֹ לְשִׁמְעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ, ברישא עשׂי, והדר לְשִׁמְעַ.

קל

[וצריך ביאור] וואָס פֿאַר אַ שייכות האָט דאָס אַהער, דער פסוק [בְּרָכוּ ה' מְלֹאכְיוֹ וגו']
צו וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה.

קלא
הקדמה לישוב קושיא טו - כביאור ענין קדימת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע
וביאור המדרש רבה פרשת עקב: אַבְרָהָם נַעֲשֶׂה, שְׁמְרוּ נִשְׁמַע
נאָר לְאָמִיר זַען, לְדַרְכָּנוּ אִיז אַזוֹי.
די קְרִיאָה אִיז געווען ער זאָל האָבן הַכְּנָה, [כשיאמר] הַגְּנִי.

קלב

לכאורה יש לשאול על ענין ההכנה ואמירת הַגְּנִי טרם שמועת הדיבור, כעין מה שהזכירו בגמרא בענין
קדימת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע, שתמה ההוא צדוקי על זה ואמר ברישא איבעיא לכו למשמע אי מציתו קבליתו
[און] לכאורה איז דאָך אַ קְשִׁיָא [על ענין ההכנה ואמירת "הַגְּנִי" שלאחר הקריאה טרם שמיעת
הדיבור, דהוא כעין קדימת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע, שעל זה מבואר בגמרא^ט שתמה ההוא צדוקי ואמר] עֲמָא
פְּזִיזָא דְקָדְמִי פּוּמִיּוּכוּ לְאוּדְנִיּוּכוּ, אַז זִי האָבן געזאָגט נַעֲשֶׂה פֿאַרן נִשְׁמַע.

קלג

אבל האמת הוא שהיה בקדימת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע ענין גדול
נאָר דער אָמַת דער נַעֲשֶׂה [אליין] איז [טאקע] אַ גרויסע זאָך.

קלד

ויובן בהקדם לכאר דברי המדרש רבה פרשת עקב, דלאחר חמא
העגל אמר הקב"ה לישראל אַבְרָהָם נַעֲשֶׂה, שְׁמְרוּ נִשְׁמַע
[דהנה] ס'איז דאָ אַ מדרש אין פרשת עקב^כ, [על הפסוק] 'שְׁמַע' יִשְׂרָאֵל אֶתְּה עֲבֹר
הַיּוֹם [אֶת הַיַּרְדֵּן לְבַא] לְרִשְׁתָּ [עקב ט, א].
זאָגט דער מדרש, מְשַׁל לְמַלְךְ שְׁקִדְשׁ מְטְרוּנִיתָא בְּשִׁתֵּי מְרָגְלִיּוֹת. אַבְרָה אַחַת,
הָאָט אִיר דער מַלְךְ געזאָגט אַבְרָה אַחַת, שְׁמְרִי אֶת הַשְּׁנִיָּה.
כַּף הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא קְדֹשׁ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּשִׁתֵּי מְרָגְלִיּוֹת, שאמרו נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע. [און]
ווען זיי האָבן געמאַכט דאָס עַגְל, אַבְדוּ נַעֲשֶׂה, אמר הקדוש ברוך הוא אַבְרָהָם נַעֲשֶׂה,
שְׁמְרוּ נִשְׁמַע.

קלה

יש להבין הכוונה מהו ענין נַעֲשֶׂה וענין נִשְׁמַע, ולמה אבדו נַעֲשֶׂה ולא אבדו נִשְׁמַע
איז דאָך אַ קְשִׁיָא, וואָס איז עפעס נִשְׁמַע מער [ווי דער נַעֲשֶׂה, שזה לא אבדו].

^ט בגמרא שבת (סו): הווא צדוקי דחזייה לרבא דקא מעיין בשמעתא, ויתבה אצבעתא דְּיָדָהּ [פירש"י: אצבעות
ידיו] תותי כרעא, וקא מייץ בהו [והיה ממעכן ברגליו] וקא מבען אצבעתיה דְּקָמָ [ואינו מבין, מתוך טירדא]. אמר ליה
עמא פזיזא [נמחר] [דקדמיתו פומיכו לְאוּדְנִיּוּכוּ] [קודם ששמעתם אותה היאך היא קשה, ואם תוכלו לעמוד בה קבלתם
עליכם לקיימה], אכתי בפחותיכו קיימיתו, ברישא איבעיא לכו למשמע אי מציתו קבליתו, ואי לא לא קבליתו.
אמר ליה, אנן דסגינן בשלימותא [התהלכנו עמו בתום לב, כדרך העושים מאהבה, וסמכנו עליו שלא יטעננו בדבר שלא
נוכל לעמוד בו], כתיב בן [משלי יא, ג] תַּמַּת יִשְׂרָיִם תִּנְחַם, הַנֶּךְ אִינְשֵׁי דַסְגֵּן בַּעֲלִילוּתָא, כתיב בהו (סו) וְסִלְף בְּגֵדִים
יִשָּׂם.

^כ בדברים רבה (ג, ט): דבר אחר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל [אתה עבר היום], מה ראה לומר להן כאן שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, רבנן אמרי
למה הדבר דומה, למלך שקידש מטרונה בשני מרגליות, אַבְרָה אַחַת מהן, אמר לה המלך אַבְרָה אַחַת, שְׁמְרִי
את השנייה. כך קידש הקב"ה את ישראל בנעשה ונשמע, אַבְדוּ אַת נַעֲשֶׂה, שַׁעֲשׂו אַת הַעַגֵּל, אמר להן משה
אַבְרָהָם נַעֲשֶׂה, שְׁמְרוּ נִשְׁמַע. הוּי 'שְׁמַע' יִשְׂרָאֵל.

און 'וואָס' איז דער נַשְׁמַע און 'וואָס' איז נַעֲשֵׂה, [אז] ער זאָגט אַבְדַּתֶּם נַעֲשֵׂה [אבל שְׁמְרוּ נַשְׁמַע]^{כא}.

קלו

ויבאר זה על פי מה שביארתי בפסוק הנאמר בהקמת המשכן וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בֶּן עֲשׂוֹ, דלכאורה מיותר אומרו בֶּן עֲשׂוֹ, לאחר שכבר אמר וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

נאָר לְאָמִיר זַעַן, [לבאר הענין וואָס] זיי האָבן געזאָגט נַעֲשֵׂה.

[ויבאר בהקדם וואָס] כ'האָב געזאָגט דאָ^{כב}, ביים מַשְׁכָּן שטייט אויך (פקודי לט, לב) וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בֶּן עֲשׂוֹ, [וצריך ביאור] וואָס איז דער יתור לשון] בֶּן עֲשׂוֹ.

קלו

דהנה גם בקרבן פסח נאמר בן וַיִּלְכּוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עֲשׂוֹ

[נאָר] ביים [קרבן] פסח שטייט אויכעט [בא יב, כח] [וַיִּלְכּוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן] בֶּן עֲשׂוֹ.

[און] דאָרט זאָגט רש"י^{כג} [לפרש יתור הלשון], אף משה ואהרן בֶּן עֲשׂוֹ.

קלח

וביארתי שם על פי דברי רש"י שמפרש באומרו וַיִּלְכּוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, דקשה הלא בראש חודש ניסן כבר נאמר להם מצות קרבן פסח, והאידך אמר שכבר עָשׂו. אלא ללמדך דמכיון שקבלו עליהם לעשות, מעלה עליהם הכתוב כאילו עָשׂו [און] איך האָב געזאָגט פֶּשֶׁט [לבאר עוד] וואָס ס'שטייט וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל און ס'שטייט בֶּן עֲשׂוֹ. [ווייל] רש"י זאָגט דאָ^{כד}, וַיַּעֲשׂוּ, וכי בראש חודש [כבר עָשׂו, והלא] ס'איז דאָך געווען בראש חודש די מימרא [של ציווי עשיית הקרבן פסח], און מ'האָט דאָך געהייסן [ויקחו לָהֶם שֶׁה לְבֵית אֲבֹת] הערשט פֶּעֶשֶׁר לַחֹדֶשׁ. [נאָר] ווייל ס'איז קָבְלוּ עֲלֵיהֶם [לעשות], איז [שוין נחשב] ווי גלייך זיי האָבן געטון. אזוי זאָגט דאָך רש"י פֶּשֶׁט.

קלט

ונמצא כי הרישא דקרא שאמר וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, זה קאי רק על הקבלה לעשות [ואם כן] גייט דאָך דער וַיַּעֲשׂוּ [בְּנֵי יִשְׂרָאֵל] אַרויף, תִּיכְפֹּף אויף ראש חודש [על מה שאָז קיבלו עליהם לעשות].

קמ

והנה אמרו בגמרא מַחְשְׁבָה מוּעֵלֶת לְדַבְּרֵי תוֹרָה, ופירש"י שמועלת להשבות הדבר שאין מחשבתו מתקיימת. והכיבה לזה, על פי ירי המחשבה והקבלה לטובה, גם היצר הרע מתנבז לעומתו נגד זה [והנה] די גמרא זאָגט אין סנהדרין^{כז}, מַחְשְׁבָה מוּעֵלֶת לְדַבְּרֵי תוֹרָה.

^{כא} שהרי לפי פשוטו דענין נַעֲשֵׂה וַנִּשְׁמַע הוא קבלה שקבלו ישראל עליהם לקיים מצוות התורה, אם כן כשם שע"י עשיית העגל אבדו מה שקבלו עליהם נַעֲשֵׂה, כיון שעשו היפך ציווי ה', כמו כן נאבד מהם נַשְׁמַע, כי לא שמעו בקול ה'. ואם נאמר כי שְׁמְרוּ נַשְׁמַע פירושו שמכאן ולהבא ישמעו בקול ה' אם כן גם נַעֲשֵׂה הם יכולים לקיים מכאן ולהבא, ומדוע קאמר המדרש שנאבד מהם נַעֲשֵׂה בלבד, וַנִּשְׁמַע עדיין הוא בידם. (דברי יואל).
^{כב} יש לברר לאיזה דרוש הכוונה בכאן. וגוף הפירושו אמר רבינו גם בפרשת אמור תש"י. ועיין עוד בזה בדברי יואל לפסח (אות מד).

^{כג} ברש"י בא (יב, כח): וַיִּלְכּוּ וַיַּעֲשׂוּ וגו'. וכי כבר עָשׂו, והלא מראש חודש נאמר להם. אלא מכיון שקבלו עליהם, מעלה עליהם הכתוב כאילו עָשׂו: וַיִּלְכּוּ וַיַּעֲשׂוּ. אף ההליכה מנה הכתוב, ליתן שכר להליכה ושכר לעשיה: כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. להגיד שבתן של ישראל, שלא הפילו דבר מכל מצות משה ואהרן. ומהו בֶּן עֲשׂו, אף משה ואהרן בֶּן עֲשׂו. [ומקור דברי רש"י במכילתא שם].

^{כד} בגמרא סנהדרין (כו): אמר עולא, מַחְשְׁבָה מוּעֵלֶת אפילו לְדַבְּרֵי תוֹרָה, שנאמר (איוב ה, יב) מִפֶּר מַחְשְׁבוֹת

אז מ'קלערט זיך אויף א דָּבָר טוב, כ'וועל טון [וכן], פֿאַרלייגט זיך דער פֿעל דָּבָר און לאַזט נישט, ס'ווערט נאָך שווערער (מבמי שעושה בלא מחשבה הקודמת, ווייל) אַז מ'האַט אַ מַחְשָׁבָה צו טון, איז זיך מַתְגַּבֵּר דער יצר הרע [יותר לנגד זה].

קמא

ונמצא כי 'הקבלה' לעשות, אף שיש בו מעלה גדולה שנחשב כמעשה, וגם שיש לו הכנה על ידי זה להמצוא, מכל מקום יש בזה סכנה שלא יתגבר היצר הרע למנוע מעשה המצוה

[ונמצא כי המחשבה טובה של 'קבלה', אף כי] לכאורה איז עס אַ גרויסע מַעֲלָה, [וכבר נחשב כמעשה, וכמו שאמר] מַחְשָׁבָה טוֹבָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצַרְפָּה לְמַעֲשֵׂה [קירושין מ.], [און] אַז מ'האַט הַכְּנָה איז עס בעסער, [שהרי] יעדע קְדוּשָׁה ברויך הַכְּנָה. ס'איז דאָך אָבער אַלְיָה וְקוֹץ בְּהִ"ב, [שהרי] דער פֿעל דָּבָר פֿאַרלייגט זיך [דאָך דורכדעם].

קמב

והעצה הוא שיהיה זה "לשמה", שאו אין המחשבה מועלת, וכדמסיק בגמרא

נאָר די גמרא פירט אָבער אויס¹², [כי] אַז ס'איז לְשָׁמָה, שאַדט עס נישט.

קמג

אמנם לאו כל אדם זוכה למדרגת לשמה

דאַרף דאָך [אבער] זיין לְשָׁמָה, [און] דאָס איז דאָך אַ גרויס ענין [דלאו כל אדם זוכה למדרגת זה]¹³.

קמד

ולזה שפיר משמיענו רבותא בפסוק, כי אף שהיה וַיַּעֲשֵׂו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וכפירש"י שקיבלו עליהם לעשות, ויש חשש של מחשבה מועלת, עם כל זה בְּן עֵשׂו, שזכו לעשות ולקיים המצוה גם בפועל

[וממילא] קאָן זיין זאָגט דער פסוק אַזוי, וַיַּעֲשֵׂו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, [וכפירש"י] זיי האָבן מַקְבָּל געווען [לעשות].

נו האַט זיך פֿאַרלייגט דער פֿעל דָּבָר, [ואם כן] קאָן דאָך זיין [אז] דאָס איז נאָך אַ חֲסָרוֹן, [ולבסוף] דורכדעם טוט מען נישט.

זאָגט ער אָבער ניין, בְּן עֵשׂו, זיי האָבן אָבער טאַקע געטון אַזוי בְּפוֹעֵל. [והסיבה לזה, ווייל] מ'האַט געמיינט לְשָׁם שְׁמִים די אַלע מַחְשָׁבוֹת. [ובעוסקים לְשָׁמָה, אין המחשבה מועלת להשבית הדבר]¹⁴.

ערומים ולא תַעֲשֶׂנָה דִּיְהִים תַּשִּׁיחַ. ◦ אמר רבה, אם עסוקין לשמה אינה מועלת, שנאמר (משלי יט, כא) רַבּוֹת מַחְשָׁבוֹת בְּלִב אִישׁ וַעֲצַת ה' הִיא תְקוּם, עצה שיש בה דָּבָר ה', הִיא תְקוּם לעולם.

ופירש רש"י: מַחְשָׁבָה, דאָגת הלב על מזונותיו של אדם. מוֹעֲלָת, מהניא לשכח למוודו: מִפֶּר מַחְשָׁבוֹת עָרוּמִים. נותן להם מזונות ומבטל מחשבות מלבם, שלא היו מניחין אותן לעשות תושיה. ◦ לישנא אחרין, מחשבה שאדם מחשב כך וכך אעשה כך וכך תעלה בידי מועלת להשבית הדבר, שאין מחשבתו מתקיימת אפילו לדבר תורה, כגון האומר עד יום פלוני אסיים כך וכך מסכתות בגירסא: מִפֶּר מַחְשָׁבוֹת עָרוּמִים. שאין מחשבותיו עולה בידי, ואפילו לתושיה (שהיא התורה, כמבאר שם בגמרא לעיל מנייה).

וכעין זה כתבו התוספות שם (בלישנא בתרא): יש מפרשים מועלת, משקרת, ולא תצלח. כלומר אם אדם חושב, הן להעשיר, הן גם לדברי תורה, לא יספיק, אלא כשעשה לשמה כדמסיק.

¹² לשון הגמרא בראש השנה (ז.י). ופירש רש"י: אַלְיָה שְׁמִנָה יש כאן, וְקוֹץ בְּה. כלומר, דבר תנחומין יש כאן, אבל יש בתוכה דבר קשה שאינו שוה לכל.

¹³ עיין בלשון הרמב"ם (תשובה ב-ב): רמעלה זו היא מעלה גדולה מאוד ואין כל חכם זוכה לזה וכו'.

¹⁴ וזאת כוונת הכתוב באומרם וַיַּעֲשֵׂו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פֶּאֶשֶׁר צִנָּה ה' אֶת מִשָּׁה וְאֶת אֶהֱרֹן וגו', רצה לומר שקיבלו עליהם לעשות המצוה על דעת הַמְצִיָּה ברוך הוא, ועל דעת הכוונת שכוונו בה משה ואהרן, ועל כן כיון שהיתה מחשבתם שלימה ורצויה, זכו להוציא מחשבתם מן הכח אל הפועל. (דברי יואל).

קמה

[ועל דרך זה יתפרש גם כפל לשון הפסוק בפרשת פקודי, דכתיב בגמר מלאכת המשכן וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בֶּן עֲשׂוֹ. כי תחלת דברי הכתוב וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נאמר על מחשבתם הטובה בעת שקבלו על עצמם לעשות המצוה, והעלה עליהם הכתוב כאילו כבר עשו, וכדברי רש"י והמכילתא בפרשת בא. והדר קאמר קרא בֶּן עֲשׂוֹ, שזכו להקים המשכן בפועל, ולא הזיקה להם מחשבתם הקודמת למעשה¹². (דברי יואל).
[עד כאן ממה שאמרתי כבר].

קמו

ונמצא מכל זה שיש ענין גדול לקבל על עצמו לעשות מצוה, וזה כבר נחשב כעשייה. אבל העיקר צריך ליהדר שיעשה ויקיים המצוה לבסוף גם בפועל

[והיוצא מזה, כי] ס'איז אויך אַן ענין גדול, אַז מ'האָט מַחְשָׁבוֹת צו טון דְּבָרִים טובים. און מ'זאָל [אָבער נאָר] אויספירן, מ'זאָל אַזוי טון אַזוי ווי מ'האָט אינזיין.
אַז דער בורא כל עולמים העלפט [אַז מ'האָט] אַ גוטע מַחְשָׁבָה, דאַרף מען [נאָך] האָבן סײַעֲתָא דְשִׂמְיָא אַז מ'זאָל עס דורכפירן.

קמו

וזה ביאור ענין קדימת נעשה לנשמע, כי נַעֲשֶׂה קאי על הקבלה וההכנה לעשות כל מה שישמענו, שזה כבר נחשב כעשייה

איבערדעם, אידן האָבן געזאָגט נַעֲשֶׂה [אַף טרם לנשמע, דהיינו כי הגם] מ'ווייס מיר נאָכנישט גאַרנישט [מה שיצווה, כי עדיין לא 'שמענו'], נאָר מ'זעמיר מוכן אַלעס צו טון וואָס דער בורא כל עולמים וועט הייסן, ממילא איז דאָך גערעכנט אויף אַלעמען ווי גלייך זיי האָבן שוין געטון [אַלעס, ולכן נקרא זה בלשון 'עשייה'], וואָרן די מַחְשָׁבָה [וקבלה של אמירת "נעשה"] איז דאָך געווען בְּדִרְךָ כָּלל, אויף אַלעמען וואָס דער בורא כל עולמים וועט הייסן.
איבערדעם איז זיי דער נַעֲשֶׂה געווען 'פאַרן' נַשְׁמַע.

קמה

אבל צריך עוד אזהרה דלאחר נַשְׁמַע, יקימו מעשה המצות גם בפועל

נאָר דער עיקר [איז] נאָך, [אַז] נאָכן נַשְׁמַע [וואָס דעמאָלטס] זענען זיי שוין געווען מְצִוָּה וְעוֹשָׂה, [און דעמאָלטס] האָבן זיי שוין געוואוסט 'וואָס' זיי טוען, [זאלן זיי עס טאקע טון בפועל].

[ונמצא כי לדרכינו ענין "נעשה" הוא על הקבלה וההכנה, שבזה נחשב עליהם כאילו כבר עשו, וכדברי רש"י והמכילתא בפרשת בא. וענין "נשמע" הוא על העשייה בפועל, שזה נקרא שמיעה לקול ה'].

קמט

ולכן לאחר שעשו העגל, שמוה רואין שהיצר הרע היה יכול להתגבר עליהם, אמר להם הקב"ה אַבְדְתֶם "נַעֲשֶׂה", שהוא המדרגה לקבל עליו לעשות טרם השמיעה, כי מכיון שיש בכם חשש התגברות היצר, אם כן יש בכם חשש של "מחשבה מועלה", ולכן העיקר ליהדר לשמור "נַשְׁמַע", דעל כל פנים לאחר השמיעה יזדורו לקיים המצות גם בפועל

[איבערדעם] האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט [לאחר חטא העגל, אַבְדְתֶם נַעֲשֶׂה], אַז מ'האָט נישט געהאַלטן אַלעס, [ווייל] דער יצֵר הָרַע איז מְפַתֵּה מיט זיינע פְּתוּיִים

¹² ומפרש קרא הטעם שזכו לקיימה בפועל, כי נתכוונו לקיים המצוה ככל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, שהיה דעתם לשם שמים, ובעושים לשְׁמָה אין המחשבה מזקת. (דברי יואל).

וכדומה, האָבן זיי שוין פאַרלאָרן די גרויסע הַכְּנָה וואָס זיי האָבן געהאַט (טרם השמיעה, שזהו בחינת "נְעֻשָׁה", כי מכיון שהיצר הרע מתגבר עליהם, אם כן יש עליהם החשש של מחשבה מועלת, שאז צריכין לזוהר מאוד שהקבלה יהיה רק לשמה בלבד. איז) על כל פנים אַזוֹיפִיל איז נאָך געבליבן, אַז וואָס זיי וועלן נאָך צוהערן דערנאָך, על כל פנים וועלן זיי אויך טון (שזהו בחינת "נְשַׁמְע"). (ראה עוד באות קסא, בביאור המדרש בפרשת עקב)

קנ

[ישׁוב קוּשִׁיא טו]

[ועל כל פנים בזה מבואר מה שבפסוק וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, מביא המדרש לכאן הפסוק גַּבְרֵי כַח עֲשִׂי דְבָרוֹ לְשִׁמְעַ קוֹל דְּבָרוֹ, ומה שהקדמו ישראל נעשה לנשמע. שהרי לפי האמור נמצא דענין קדימת נעשה לנשמע, הוא ענין הכנה וקבלה טרם השמיעה, וגם ענין הקריאה שקדמה לדיבור הוא כרי שיהיה לו הכנה להדיבור כמבואר בפנים יפות, וגם יש בהקריאה ענין הקבלה לעשות ולקיים, וכמבואר במדרש שמושה אמר על כל קריאה 'הַנְּיָי']. (וראה בדברי רבינו להלן באות קעו)

קנא

[הקדמה לאות קסא-קסד, באופן השני בביאור המדרש רבה פרשת עקב]

ובאמת גם בענין אמירת נְשַׁמְע קודם השמיעה יש בזה ענין הכנה לקיים לאחר השמיעה (והוא ענין ההכנה שיש על ידי הקריאה שקודם לדיבור וסמוך לה. אבל בחינת נְעֻשָׁה הוא כהכנה כללית אף טרם הקריאה, וכמו שמתעורר מעצמו מבלי שום אתערותא דלעילא)

- און דער אַמַת, דער נְשַׁמְע אַליין איז [אויך] אַן הַכְּנָה. (דעל כל פנים לאחר ששמעו מהו הציווי, יקבלו לעשותה ולקיימה).

[און] אַזוֹי ווי דער ש"ך זאָגט^ט [אז דער] שְׂכַר הַשְּׁמִיעָה באַקומט מען [בעולם הזה] אויף דעם וואָס מ'הערט צי, מ'איז שוֹמְעַ [ורוצה לצייט].

און ווען מ'הערט, ברויך מען שוין טון. דהיינו (כי אפילו) ווען מ'קען נאָכנישט טון פּוֹעֵל, זאָל מען עס מַקְבֵּל זיין אויף זיך, מ'דאַרף האָבן הַתְּבוּנָנוּת [שוין] דערפריער.

קנב

[אלא שבענין "נְעֻשָׁה" יש עוד מעלה גדולה של קדימת הקבלה על מה שיצטוו, באתערותא דלתתא בלבד, אף טרם ששמעו שום דיבור מהקב"ה באתערותא דלעילא. ולהתעורר מעצמו באתערותא דלתתא זה חשוב יותר מהמתעורר רק סמוך לדיבור, על ידי בחינת הקריאה הקודמת לדיבור].^ל -

(ההמשך לזה, באות קסא)

^ט בש"ך על התורה ריש פרשת עקב: וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמָעוּן וּגו' (עקב ז, יב). יאמר אם יש לך שכר בעולם הזה, הוא על השמיעה לבד. כמו שכתבנו (בפרשת וירא) על פסוק כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדְּבָר הַזֶּה (וירא כב, טו), שאמר לו הקב"ה, על 'העשיה' אין לה לא ערך ולא שכר, כי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא (קידושין לט, ט), כִּי בָרַךְ אֶבְרָהָם וְהָרְבָה אַרְבָּה אֶת זְרַעוֹ עֲקֵב' אֲשֶׁר שְׁמַעְתָּ בְּקֵלֵי (וירא שם, יז-יח), כלומר אם יש לך שכר בעולם הזה, הוא על שדשת בעקבך ושמעת בקולי, לזה אמר בָּרַךְ אֶבְרָהָם וְהָרְבָה אַרְבָּה. כן אמר כאן, אם יש לכם בזה העולם שום שכר על עשיית המצוות, הוא על שדשת בעקבין ועל השמיעה, אבל על השמירה ועל העשיה אין שכר בעולם הזה, אלא יהא שמור לך לעולם הבא מקום שאין היד מגעת שם, זהו וְשָׁמַר ה' וּגו' (עקב שם) וכו'. ולזה נסמכה פרשה זו עם פסוק שלמעלה (בסוף ואתחנן, ז, יא), שאמר הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתֶם, וְהָיָה עֵקֶב, לומר אחר זמן העשיה יהיה לך שכר. וכן אמר במדרש (ילקוט שמעוני עקב רמז תתמו) אין שכרם של צדיקים אלא לבטוף, אבל רשעים שכרם הוא בעולם הזה, שנאמר (ואתחנן שם, ט) וּמְשַׁלֵּם לְשִׁנְאָיו אֶל פְּנֵיו וכו'.

^ל השלמה לפי הענין, על פי דברי רבינו להלן באות קסא-קסד.

קנג

המשך ישוב קושיא ה

בגמרא סובר ראין ללמוד מהקריאה הנאמר באדם הראשון, דיש לומר דשאני התם דהיתה דיבור של עונש, ולכן קדמה קריאה בכדי להכין לבו לשוב בתשובה, ולקבל הדיבור הקשה, ואין מזה ראייה לסתם דיברות. ולכן למדו בגמרא מדת הדרך ארץ של קרימת קריאה, מהפסוק דהכא, ולא מהפסוק דאדם הראשון

יהיה איך שיהיה, לאָמיר נאָר זען.

מילא אין מסכת דרך ארץ לערנט ער אַרויס פון דאָרטן [מאדם הראשון].

און אפשר קאָן זיין [אז] פאָר די גמרא [ביומא] איז נישט געפּעלן [ללמוד משם], די גמרא קען זיין איז חוֹלֵק אויף דעם [אז] איך זאָל אַרויסלערנען [מאדם הראשון], וואָרן דאָרט איז דאָך געווען אַן עוֹנֵשׁ, דער בורא כל עולמים האָט דאָך אים גערופּן [אים צו זאָגן] אַיִפּה, [וכדי לומר לוֹ הֵמֶן הֵעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְבַלְתִּי אֶכֶל מִמֶּנּוּ אֶכְלֶתָ]. דאָרט איז דאָך געווען אַן עוֹנֵשׁ.

[און] אַז ס'איז געווען פאָר אַן עוֹנֵשׁ, קאָן זיין פאַרקערט, דאָרטן די קריאה איז געווען [ווייל] אפשר וועט ער זיך מַיִשֵׁב זיין, אפשר וועט ער תְּשׁוּבָה טון, [ולכן סובר הגמרא כי] פון דאָרט קען איך נישט אַרויסלערנען, [ומשום הכי] לערנט עס די גמרא אַרויס פון דאַנעט, פון 'דעם' וַיִּקְרָא.

קנד

ישוב קושיא ב-ג

עם ישוב קושיא א (באופן שני)

אלא שעדיין קשה דהלא הפסוק דהכא מיירי בדיבור הקב"ה למשה, והאיך למרו מינה "לכל אדם"

איז דאָך אָבער אַ קוֹשִׁיאַ (כדלעיל בקושיא ג), [דהלא] דער וַיִּקְרָא גייט דאָך אַרויף אויף משה רבינו'ן, אויף צווייטם [מהקב"ה למשה, ואם כן] ווי קען איך אַרויסלערנען לְכֹל אָדָם.

קנה

ועל זה נראה דדיקו בגמרא (בבקושיא א) למה אצל הקריאה לא נזכר מי הוא הקורא, ולזה פירשו דלכן לא נזכר שם ה' אצל הקריאה, כדי ללמדנו מדת דרך ארץ דגם בכל אדם יש להקדים קריאה לדיבור, ולא רק אצל דיבור ה' קאָן זיין אפשר מיט דעם איז פאַרענטפערט פאַרוואָס שטייט נישט וַיִּקְרָא ה' אַל מִשָּׁה, - נאָך אַ תּירוּץ^{לא} (על קושיא א), - ס'העט געדאַרפט שטיין וַיִּקְרָא ה'.

קנו

[נאָר] דער פֿלל איז, אייביג ווערט גע'דַרְשֵׁנֵט דעם פֿסוק צו די תיבה (הסמוכה), דיבור הַסְמוּךְ לוֹ. דער בורא כל עולמים האָט אַרויסגענומען פון דעם פסוק דעם [וואָרט] ה' [און] מ'האָט אים געלייגט ביי וַיִּדְבַר אין סוף פונעם פסוק, [כדי] מ'זאָל וויסן אַז דער וַיִּקְרָא גייט אַן ביי יעדן, נישט נאָר ביי השם יתברך. קאָן זיין, [משום דיש סברא לומר] אַז דער בורא כל עולמים האָט גערעדט, האָט מען געדאַרפט זאָגן קריאה, מ'זאָל האָבן הַתְּבוּנָנוּת פריער, אָבער ביי אַן אַנדערן נישט. איבערדעם שטייט וַיִּדְבַר אֵלָיו ה' [ולא ויקרא ה', ווייל] אין איינוועגס לאָזט ער מיך הערן אַז ס'איז אַ דֶרֶךְ אֶרֶץ אַז [סיי] ווער ס'רופט, יעדער ברויך אַזוי צו טון, נישט נאָר

^{לא} כי לעיל בהדרוש (השייך לחלק ב' של הקונטרס) כבר נמצא אופן ראשון בישוב קושיא א.

ביי השם יתברך. איין מענטש צום אַנדערן אַז ער וויל רעדן, דאַרף ער אויך האָבן [שתקדים קריאה לדיבור].

קאָן זיין איז דאָס [דער פשט, דבכד] ער זאָל מיר דערציילן דעם דָרָך אַרָץ [לכל אדם], איבערדעם קאָן זיין פאַרדעם שטייט נישט ויַקְרָא ה'.

[ומטעם זה לא פירשו בהגמרא כהתורת כהנים, כי משיניי הלשון שלא נאמר ויקרא ה', רק ויקרא סתם, למדו מיניה גם מדת דרך ארץ לכל אדם (ומיושבגם קושיא ב)].

קנז

השלמה מדברי יואל

[ומעם ענין הקריאה שלמדו חז"ל בזה לכל אדם, היא גם כן כדי שיכין חבירו עצמו אל הדבור, ועל ידי זה יתן לבו ויתבונן בו בעת שידבר אליו חבירו, משא"כ כשיבא אליו הדבור לפתע פתאום בלא הכנה קודמת, לפעמים יתבלבל האדם ויכשל בתשובתו. וכן כתב בפנים יפות²⁷, דכמו כן עשה משה עם ישראל, כדכתיב בפרשת בא (יב, כא) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל זְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָדַר וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם. ושלוח אמר הכתוב כאן דָּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרְתָּ אֲלֵהֶם וגו', ופירושו דתחילה יאמר להם שידבר עמם, כדי שיכינו את עצמם ויטו את אזנם לשמוע האמירה, עכ"ד.]

קנח

ומובן שפיר מה שלמדו בגמרא יומא מדת דרך ארץ שלא יאמר אדם דבר לחבירו אא"כ קוריהו, ממה שהקדים הקב"ה לקרוא אל משה ואח"כ דיבר אליו. כי כשם שענין הקריאה של הקב"ה למשה היתה כדי שיכין עצמו לקבל אור הדבור, כעין זה הוא גם המעם שצריך האדם להקדים קריאה מרם ידבר עם חבירו, למען יכין עצמו להתבונן בהדיבור. והוא לא קשה האידך אפשר ללמוד מקריאת הקב"ה למשה לקריאת אדם לחבירו בדבר הרשות, כי דייקה לה בגמרא מדלא הזכיר כאן הכתוב שם הקורא, וכאמור.

קנט

וגם אתי שפיר מפי לפי זה, מה דלא יליף בגמרא מדת דרך ארץ לכל אדם מהפסוק הנאמר באדם הראשון, כי שם נאמר וַיִּקְרָא ה' אֱלֹקִים אֵל הָאָדָם, ולכן לא ניהא ליה להגמרא למילף מהתם, מדנוכר שם שמו יתברך על הקריאה, ויותר ניהא ליה למילף ממקרא זה שסתם הכתוב ולא פירש מי הוא הקורא, כדי לרמוז לנו מדת דרך ארץ זו, וכאמור. ואם תאמר למה לא סתם הכתוב דבריו בפרשת בראשית לומר ויקרא אל האדם ויאמר לו ה', כדי דנילף מיניה מדה זו, ואמאי נטר קרא עד הכא. על זה כבר ביארנו, כי באמת ליכא למילף מהתם מדת דרך ארץ להקדים לכל אדם קריאה, דהתם טעמא אחרינא איכא, משום דהיה הקריאה למדת עונש, וכמבואר לעיל. (מדברי יואל).]

קס

ישוב קושיא ד

[ומה שדקדקנו למה לא פירש רש"י כהך דרשא דגמרא יומא, אפשר לומר כי רש"י מביא רק הדרשות הקרובות למשמעות הכתובים, ודברי הגמרא יומא הם בדרך דרש שאינו קרוב לפשטות המקרא, שהרי לא יליף לה אלא מדסתם הכתוב ולא פירש מי הקורא, אבל לפי פשטות המקרא הרי הוא כמבואר דקאי על דיבורו של הקב"ה, דלפי זה לא שייך כל כך למילף מיניה לכל אדם, על כן מפרש רש"י רק כדרשת התורת כהנים, שהוא יותר קרוב לפשוטו של מקרא. (מדברי יואל).]

²⁷ כמובא דבריו לעיל בהערה ו.

קסא

עוד הקדמה לישוב קושיא יד

ואופן שני בביאור המדרש רבה פרשת עקב

בקדימת הקריאה, אצל דיבורו של הקב"ה, יש בזה ענין גדול, לצורך הכנה והתבוננות לקראת הדיבור

אָבער לאָמיר נאָר זען.

אָבער אזוי, ביים בורא כל עולמים, איז די קריאה געוועזן אַ דָּבָר גְּדוּל וְנוֹרָא,

דורכדעם האָט מען געהאַט הַתְּבוּנָנוּת, האָט מען געהאַט הַכְּנָה.

קסב

ומדריגה המעולה היא מי שמתעורר מעצמו, אף טרם הקריאה שקודם לדיבור, וטרם השמיעה.

ומי שאינו במדריגה זו על כל פנים יתבונן ויתעורר לאחר ששמע הקריאה שקודם לדיבור

דאָס קאָן זיין [עוד, בביאור המדרש בפרשת עקב].

אַז מ'איז 'דערביי', האָט מען הַכְּנָה [נאָך] 'איידער' מ'הערט.

אָבער אַז מ'איז נישט דערביי [אַז אינו במדריגה זו להקדים קבלת העשייה אף טרם השמיעה

והקריאה].

קסג

[נאָך] על כל פנים איז פאָרהאַנדן איינער [וואָס] ער דאַרף נישט קיין הַתְּעוֹרָרוּת פון

קיין אַנדערן, שטייט דאָך^{לג} [דמדריגה זו] איז דאָך הַשׁוֹבֵעַר, [ווייל] אַז מ'דאַרף שוין

הַתְּעוֹרָרוּת פון אַן אַנדערן איז נישט אַזוי הַשׁוֹב. [וזהו מדריגת "נעשה" המעולה, שמישיג

העבודה מאליו, עד שאין צריך לבחינת "נשמע"].

אָבער ס'איז אויך נאָך [גוט, גם בחינת "נשמע" ווייל] מ'קאָן צוקומען דערצו [מיט] אַן

הַתְּבוּנָנוּת.

קסד

וזה שאמר להם הקב"ה אַבְדָּתֶם 'נַעֲשֶׂה' שהוא בחינת אתערותא דלתתא, להתעורר מעצמו, על כל

פנים שָׁמְרוּ 'נִשְׁמַע', דעל כל פנים לאחר השמיעה או הקריאה יתבוננו ויקבלו לקיים הדיבור והשמיעה

איבערדעם האָט ער געזאָגט אַבְדָּתֶם 'נַעֲשֶׂה' [להתעורר] פון זיך אַליין [גם טרם

השמיעה והקריאה, איז] על כל פנים שָׁמְרוּ 'נִשְׁמַע', [ווען] עטס וועטס הערן דבורים, און

[ווען] עטס וועט לערנען די תורה הַקְּדוּשָׁה, ס'זאָל אַריינברענגען [התעוררות והתבוננות

לקיימה כראוי].

קסה

דלשון שמיעה מתפרש גם על ענין הַאֲזִינָה וְהַכְּנָה, ועל ענין קַבְּלָה לעשות

[כי בלשון] שְׁמִיעָה איז פאָרהאַנדן [לשון] הַאֲזִינָה וְהַכְּנָה^{לד}.

און ס'איז פאָרהאַנדן לשון קַבְּלָה [לעשות]^{לה}.

[וכדמצינו בפסוק] כִּי שָׁמַע יוֹסֵף [מקץ מב, כג] [דפירש"י שהוא לשון הבנה].

[וכן הקבלה לעשות] ס'ווערט דאָך אַנגערופן תְּשַׁמְעֵי^{לו}, אַם שְׁמוֹעַ תְּשַׁמְעוּ בְּקִלְיֵי.

^{לג} עיין בחובת הלכות (שער התשובה, פרק ו).

^{לד} וכאופן הבי' בביאור ענין "נשמע".

^{לה} וכאופן האי' בביאור ענין "נשמע".

^{לו} בפרשת בשלח (טו, כז) [יאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלקיך. ופירש שם רש"י: זו קבלה שיקבלו עליהם.

- וכן תרגם אונקלוס: אם קבלא תקבל למימרא דה' וכו'. [וכן יש עוד כמה פסוקים בלשון זה].

קסו

עוד הקדמה לשוב קושיא יד
בביאור הפסוק שְׁמַע יִשְׂרָאֵל

דאָס קען זיין [בביאור המדרש שבקושיא יד].

דער וויקרא אַל מַשָּׂה, די דְּבוּרִים פֿון די קְרִיאָה, [איז] כדי ס'זאָל אַרײַנברענגען מער הִתְעוֹרְרוּת.

קסז

בוהו יבואר בפסוק 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל' ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד,
דלכאורה יש להבין מה צורך להקדים אמירת 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל'

קאָן זיין [לפי האמור], איבערדעם שטייט 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל' ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד.

[דלכאורה] זאָל ער זאָגן פֿשוט [ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד].

[שהרי] ביי יעדע אַזְהָרָה [און] ביי יעדע מַצָּה שטייט דען שְׁמַע יִשְׂרָאֵל? [ומאי שנא הכא].

[ולכאורה] וואָס דאַרף מען הערן, מ'ווייסט דאָך.

פאַר וועמען דען האָט מען געזאָגט די תורה הקדושה? פאַר דעם וואָס ער הערט.

[איז ענג, אז] אַזוי ווי מ'זאָגט אָן אַלע מַצוֹת [כלא הקדמת שְׁמַע יִשְׂרָאֵל], זאָגט מען [דאָ

אויך] ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. וואָס איז דער שְׁמַע, ער זאָל הערן.

[והלא העיקר] מ'ברויך דאָך צו זיין דערביי, [ולא סגי בסתם שמיעה לחוד].

קסח

אבל לפי האמור יתפרש מלשון האונה והתבוננות, דלא סגי במה
שיודעין שה' אחד, רק צריך גם להתבונן בזה ולהחדירו בקרב הלב

נאָר וואָס'זשע דען [לדרכינו דלשון שמיעה פירושו הבנה, אתי שפיר].

דער פסוק זאָגט מיר: זאָלסט נישט מיינען [אַ] 'אַמונָה' איז טייטש אַזוי פֿשוט.

מ'דאַרף 'פאַרשטיין' וואָס אַמונָה הייסט, מ'דאַרף האָבן 'הִתְבוֹנְנוּת'.

קסט

אַזוי ווי מ'זעט בעונותינו הרבים [יש ש'אין מתבוננין ואין מבינים מהו האמונה, ווי]

מ'ווייסט יעדערער [אבער נישט יעדער 'פארשטייט' וואָס אַמונָה הייסט].

קע

ויובן יותר על פי דברי הישמח משה שמביא קושיא עצומה על עיובי עבירה, דממה נפשך, אם
מאמין שהקב"ה רואהו האך יעין פנים לחמא בפניו. ואם אינו מאמין ח"ו, זו קשה מן הראשונה

דער ישמח משה שטעלט אַראָפּ אַז ס'איז אַ קוּשִׁיאַ פֿלִיאָה שטעלט ער עס

אַראָפֿ'ה. - [נאָר] בעונינו הרבים מ'איז שוין געוואוינט מיט דער קוּשִׁיאַ. -

¹⁷ בפרשת יתרו (יט, ה). ופירש שם רש"י: וְעֵתָה [אם 'שְׁמוֹעַ שְׁמַעוּ' בקלי]. אם עתה 'תקבלו עליכם', יערב לכם מכאן ואילך, שכל התחלות קשות. - וכן תרגם אונקלס: אם קָבְלָא תִקְבְּלוּן לְמִימְרֵי.

¹⁸ בישמח משה פרשת נצבים (ד"ה עוד יתבאר אתם נצבים): דכבר כתבו הספרים הקדושים (בספר היראה לרבינו יונה, והובא בראשית חכמה שער הקדושה פרק יב, ובשכט מוסר פרק מב) קושיא גדולה וחזקה על עוֹבְרֵי עֲבִירָה, והוא תמיה קיימת דלית לה פריקון, ולית נגר ובר נגר דיפריקניה. ○ והוא, אם אתה עושה עבירה, קשה ממה נפשך איך תחשוב, אם אתה מאמין באמת שְׁהַקָּל יתברך רואה אותך, איך אתה עוזה פנים גדול כל כך, שאתה יודע שמלך מלכי המלכים הקב"ה רואה אותך והוא עומד אצלך, ואתה עושה כך. הלא אם היה כאן איזה אדם, ומכל שכן

ער פרעגט אַ קשײַא, אַז מ'גלייבט אין באַשעפער, ווי קאָן מען זינדיגן. ווען מ'שטייט פאַרן אייבירשטען, פּפֿניו.
אַלָא (אויב) קלילה גלייבט ער נישט, נו איז דאָך אַרגער, איז ער דאָך אַ מינל^ט.
נו וויאַזוי איז דאָס עפעס.

קעא

קומט דאָך אויס:
מ'וועט פּרעגן די קשײַא אויף יענעם עולם.
וואָס וועט מען ענטפערן.

קעב

ועל זה מסיק ההורוץ הוא רק על פי מה שאמרו בגמרא אין אדם חוטא אלא
אם פן נכנס בו רוח שטות, ועל ידי הרוח שטות הוא שאין האדם מתבונן בדבר
(נו) הכלל קומט ער אויס (במסקנתו), ס'איז נישטאָ קיין אַנדערער תירוץ, נאָר וואָס
די גמרא זאָגט (סוטה ג.) אין אדם חוטא אלא אם פן נכנס בו רוח שטות.
דאָס איז דער פֿשט, ס'איז אַ רוח שטות, און [אז מ'איז שוטה] איבערדעם
'פאַרשטייט' מען נישט.
אפילו מ'ווייסט טאַקע ס'איז דאָ אַ באַשעפער, און מ'גלייבט. נאָר מ'ווערט
אַראַפגעפירט, מ'פּאַסט עס נישט אויף.

אדם חשוב, ודאי לא עשית זאת בפניו בשום אופן. ואיך תעשה זאת לפני מלך גדול ונורא אשר כל דיירא ארעא
כלא חשובין קמיה, ואיך אימתך לא תבעתך. ◦ ואם תחשוב שאינו רואה, זה קשה מן הראשון. שאתה כופר
בעיקר האמונה, ומי הוא זה אשר בשם ישראל יכונה שלא ימסור נפשו למיתות קשות כדי שלא יכפר בעיקר. ◦
והן אמת, כי הם דברי הרמב"ם (ספר המורה, ח"ג פרק נא-נב) והביאו זקני הרמ"א ז"ל בסעיף ראשון משולחן ערוך
אורח חיים (א, א), 'שיתי ד' לנגדי תמיד (תהלים טו ח) הוא כלל גדול [בתורה וכו'], עיין שם. והנה מה אעשה כי
יקום קל וכי יפקוד בזה הקושיא, ומה אשיבנו, ובלי ספק נהיו נשאלים. ומצורף לזה דברי זוהר הקדוש פרשת
נח דף ס"א ע"א, הובא בספר דרך חיים מלוקט משל"ה בפרשת נח, ר' חייא פתח ואמר אם יפתר איש במסכתריס
(ירמי כג, כד) וכו', עיין שם.

והנה אין ישוב לזה הקושיא, רק מה שאמרו חז"ל (סוטה ג.) אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח
שטות, ובודאי כונת רז"ל הוא משום זו הקושיא, דבלא רוח שטות אי אפשר לשום בר דעת לעבור עבירה, משום
זו הקושיא, רק שנכנס בו רוח שטות, ועל שוטה אין קושיא. ובאמת בשעת עבירה שוכח מכל זה, ואין נותן על
לבו כלל שהש"ת רואה. ואינו כופר, רק ששוכח מכל וכל. ואם כן לפי זה קלקולו זה תקונו, אף אם עבר עבירה
במזיד, מכל מקום הוי בשוגג, לפי שהיה שכוֹחַ שהש"ת רואה ומשגיח עליו בעת ההוא, אבל אם היה זכור בזה
ודאי לא היה עושה, אם כן מצד זה הוי שוגג ומוטעה, ושכוח מהעיקר.

וכל זה אם בעת שמזכירין אותו בזה, הוא מתחרט בחרטה גדולה מאד וחושב בלבו איך הייתי שוטה כזה
ולא שמתי על לבי דבר מושכל קטן כזה, ומשים בלבו יתד תקוע במקום נאמן הדברים האלה שלא יסורו מלבו
כל ימי חייו, ולא ישכח עוד בהם, ולא ישוב עוד לשטות גדול כזה לחטוא כבראשונה. אם כן הוי נראה בגלוי כי
כל מה שעשה עד הנה, היה רק שגגה וטעות ושכחה. מה שאין כן אם גם עתה יעשה כאשר עשה עד הנה, אם כן
מכל אותן שעשה עד הנה והיה נחשבין כשגגות וטעותים, חחמת שהיה שכוח ממנו הקושיא של הממה נפשך,
ועתה עושה אותם לזדונות, שהרי עכשיו הוא יודע מזאת הקושיא, ואף על פי כן חשב שכאשר יבא לידו יעשה,
אם כן אגלאי מילתא למפרע דאף אם לא היה נשכח ממנו היה עושה, והוא רק חפצו ורצונו למלאות תאוותו,
היה מה, אם כן נחשבין הכל לזדונות.

^ט ועיין בזה קודש (חי"ב, לעוב יו"ט): גם רמז במה שאמר לטהר אתכם מפל חטאתיכם לפני ה' (אחרי טו, ל), על
דרך דכתיב (תהלים נא, ו) וְהָרַע בְּעֵינַיִךְ עֵשִׂיתִי, שידעתי שאתה רואה בעיניך ומשגיח, רק שגבר היצר הרע
שאעפ"כ חטאתי, אבל לא כפרתי ח"י בהשגחתך. וזהו שאמר לטהר אתכם מפל חטאתיכם לפני ה', כשתדעו
שחטאתם לפניו, שיתברך שמו משגיח. אבל המינים והאפיקורסים שאין מאמינים זה, ואין מאמינים כלל
שחטאו לפני ה', אין יום הכיפורים מכפר להם, ויכרתו מן העולם.

קעג

ולזה אמרה תורה שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, 'שתבין ותבונן' בדבר זה, כי ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד, ומלוא כל הארץ כבודו, ובוהו יהיה לך יראה מפניו שלא תבוא לידי חטא, וכמאמר הכתוב לְמַעַן תִּהְיֶה יְרֵאתוֹ עַל פְּנֵיכֶם לְבַלְתִּי תִּחְטְאוּ (איבערדעם) הָאֵט די תּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה אָנְגַעזאָגט שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, - מיט דעם קאָן זיין, דאָס קלער איך [איז דער פּשט], - 'שְׁמַע' יִשְׂרָאֵל, ער דארף אנזאגן מ'זאל עס 'פּאַרשטיין', [מלשון] פִּי שְׁמַע יוֹסֵף, זאָלסט 'פּאַרשטיין' [אַז] ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. ס'איז נישט גענוג דו זאָגסט מיטן מויל, און דו גלייבסט אויך, אַלדינגס. אָבער דו 'פּאַרשטייט' נישט, דו ביסט נישט [מקושר בלב].
[ווייל אַז] ס'איז אַ רוּחַ שְׁטוּת, איז עס היפּוך הַכְּנָה. ס'איז נישט מקושר בלב אַזוי ווי ס'העט געברויכט צו זיין מקושר.

קעד

ווען ס'זאל זיין מקושר בלב, העט מען דאָך מוֹרָא געהאַט פּאַרן אייבירשטען כּסָדֵר, מ'העט זיך געפּאַרְכטן צו זינדיגן, [וכמאמר הכתוב] [יתרו כ, טז] בְּעֵבֹר תִּהְיֶה יְרֵאתוֹ עַל פְּנֵיכֶם לְבַלְתִּי תִּחְטְאוּ.¹²
[ולכן] דער פּסוק זאָגט 'שְׁמַע', עטס זאָלסט פּאַרשטיין.

קעה

ישוב קושיא יד

הנה ענין הקדמת הקריאה למה, הוא כדי שיכין עצמו להתבונן בהיבור, ולזה מביא המדרש לכאן את הפסוק שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, שענינו גם כן להתבונן במאמר הפסוק ההוא איבערדעם זאָגט [דער מדרש] דאָס צי, דער פּסוק [שְׁמַע יִשְׂרָאֵל].
[ווייל] פּאַרוואָס הָאֵט מען געדאַרפֿט הָאָבֵן קְרִיאָה, די קְרִיאָה איז - אַזוי ווי דער הפּלאה זאָגט - מ'זאָל הָאָבֵן הַכְּנָה, [וכן לדרכינו] מ'זאָל הָאָבֵן הַתְּבוּנָה [והבנה].
מ'זאָל הָאָבֵן דערצו הַכְּנָה.
[און] דאָס זעט מען דאָך [בפּסוק שמע ישראל, דצריכין התבוננות] פּאַר דער אָמוּנָה. צו דער אָמוּנָה זאָגט מען שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, זאָלסט צוהערן די דְּבוּרִים, [והכוונה] זאָלסט זען [און פּאַרשטיין], זאָלסט אָננעמען [בקרוב לב ומוח, ולקבל עליך]¹³.
דאָס איז איין בְּחִינָה [עם ענין הקריאה הנאמר בפסוק ויקרא אל משה].

קעו

[השלמת] ישוב קושיא טו

[און] איבערדעם ברענגט ער צי [במדרש גם] דעם [פּסוק] 'עֲשֵׂי' דְּכָרוֹ 'לְשַׁמַּע' בְּקוֹל

¹² ועיין במסכת כלה (פרק א): וכל מי שיש לו בושת פנים, לא במהרה הוא חוטא, שנאמר ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו. וכל מי שאין לו בושת פנים, בידוע שלא עמדו אבותיו תחת הר סיני. [וכן הוא כעין זה הוא שם (פרק ב), ובמסכת דרך ארץ (רבה סוף פרק א, וזוטא פרק ח) ובגמרא נדרים (ב) ובמדבר רבה (ח, ד)].

¹³ ועיין בחובת הלבבות (שער הפרישות, פרק ז): וראיתי אחי מליצה נמרצת בענין הפרישות לאחד מן החסידים מצוה בה בנו, וישרה בעיני וכו', וזאת היא: ואתה בני, ישימך האלקים מאשר ישמעו ויאזינו, ויאזינו ויחשבו, ויחשבו וידעו, וידעו ויעשו. ואל ישימך מן האנשים הטובעים בתעות, השיכורים ביין הסכלות, אשר העבידם היצר, ומשל במ העולם, וגברו עליהם התאוות, ונטו בהם אל התענוגים, והסיתות המאויים, והשיאתם החמדה. והם באפלתם נחבטים, ובמרוצת טעותם שבים, ישמעו ולא יאזינו, ויאמרו ולא יעשו, ביקשו המנוחות ונפלו באנוחות, השתדלו להשיג הנעימות והשיגו היסורים הקשים, ונפשותם עייפות וגופותם גיעות, דיעותם שלולות ובינותם מנופצות וכו'.

דְּבָרוֹ, אִזְּ אִידִן הָאָבֶן דָּאָס גַּעטוֹן נֶאָךְ אִידער זיי הָאָבֶן גַּעהערט. וְהֵינּוּ שְׂקִיבֹלוֹ עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת, וְכֵן שֶׁהַתְּעוּרָרוֹ וְהַתְּבוּנָה לַעֲשׂוֹת, אִף טַרַם שְׂקִימוֹ אוֹתָהּ.

קעז

[וכן מביא שם במדרש^{מב} וואָס] די מְלֻאָכִים הָאָבֶן נִישַׁט קִיין יֶצֶר הָרַע, זיי זאָגן הִנְנִי כְּסִדָּר, [ווייל] זיי זענען מוֹכֵן וּמְזַמֵּן נֶאָךְ אִידער זיי הערן, [וכפשוטות מאמר הכתוב ברכו ה' מלאכיו] גבורי כח עושי דבריו לשמוע בקול דברו.

קעה

יָשׁוּב הַקּוֹשִׁיּוֹת בַּפְּסוּק נֶפֶשׁ כִּי תִחַטָּא

הַקְּרָמָה לִישׁוּב קוֹשִׁיא יוֹ [באופן ראשון]

ברש"י פרשת קרח: ולא מפשים היו, שכך התרה בהם וקבלו עליהם לקרב. אלא הם חטאו על נפשותם וכו'. וקרח שפקח היה מה ראה לשמות זה, עינו הטעתו וכו'.

הַיִּצֵט לְאָמִיר'זשע זען [לכאר דברי המדרש בפסוק נֶפֶשׁ כִּי תִחַטָּא].

דָּאָס עֲנִין [איז] טאַקע אַזוי ווי איך הָאָב שוין אַסאַךְ מַאָל געזאָגט^{מג}, וואָס ס'שטייט, רש"י זאָגט^{מד} ביי ק'רח'ן, וְקִרַח שִׁפְקַח הָיָה מֵהָ רָאָה לַשְּׁמוֹת זֶה, ענטפערט רש"י הֵם חָטְאוּ בְּנַפְשׁוֹתֵם.

קעט

ולכאורה אינו מוכן התירוץ שכתב הם חטאו על נפשותם, דהאך יתרון בזה הקושיא ולא מפשים היו, ומה ראו לשמות זה

און לכאורה וואָס איז דער תירוץ.

ווען ער העט געפרעגט פֿאַרוואָס ער הָאָט עס געטוֹן, הָאָט ער געענטפערט אַז זיי הָאָבֶן טאַקע געזינדיגט. [אָבער] ער פרעגט דאָך אַ קוֹשִׁיא [אַז וויבאַלד] ער איז געווען אַ פֿקָח הָאָט ער געדאַרפט צו פֿאַרשטיין, [אם כן] וואָס ענטפערט ער [אַז] ער הָאָט געזינדיגט, ער הָאָט דאָך אָבער געדאַרפט צו פֿאַרשטיין אַז ס'איז אַ סִכָּנָה.

קפ

אמנם כבר ביארתי בזה, דהתירוץ הוא דמכיון שהוא "חטא" שוב אין להקשות כלום, כי כשהאדם חוטא נכנס בו "רוח שמוט", ואפילו אם בשאר דברים הוא פיקח נמור

נאָר וואָס דען, דָּאָס איז דער תירוץ.

אַז ס'קומט צום זינדיגן, מעג מען זיין אַ פֿקָח, פֿאַרשטייט מען אויך נישט וכי כשהאדם חוטא נכנס בו רוח שמוט, וכמאמר הגמרא דלעיל.

דעס איז אַ תירוץ, ער פרעגט אַ פֿקָח ווי קען זיך אַזוי באַנאַרישן אַ קלוגער, ענטפערט רש"י ער הָאָט דאָך געזינדיגט, [וממילא] איז נישט קיין קוֹשִׁיא.

^{מב} וכמובא דברי המדרש לעיל בהערה טז, שאמרו שם עוד: עליונים על ידי שהן יכולין לעמוד בתפקידיו של הקב"ה, נאמר בַּרְכוּ ה' כָּל צְבָאִיו, אבל תחתונים על ידי שאינן יכולין לעמוד בתפקידיו של הקב"ה, לכך נאמר בַּרְכוּ ה' מְלֻאָכִיו, ולא כָּל מְלֻאָכִיו.

^{מג} ומהם בס"ג קרח תשכ"א, ועוד. ועיין זה גם בס"ג קרח תשכ"ז, ובקצרה בהקדמת על הגאולה.

^{מד} ברש"י קרח (טו, ז): רַב לָכֵם בְּנֵי לֵוִי. דבר גדול אמרתי לכם. ולא מפשים היו, שכך התרה בהם וקבלו עליהם לקרב. אלא הם חטאו על נפשותם וכו'. וקרח שפקח היה מה ראה לשמות זה, עינו הטעתו, ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו וכו', ותלה בעצמו ולא ראה יפה, לפי שבניו עשו תשובה. ומשה היה רואה.

קפא

ווען ס'איז נישט קיין חטא, געוויינטליך האָט מען דעם גראָדן שְׁכָל.
ווער ס'איז אַ פֿקח, דער פֿאַרשטייט.

ער פֿאַרשטייט וואָס ער ברויך יאָ טון און וואָס ער ברויך נישט צו טון.
[אַבער] טאָמער פֿאַלט עס אַריין אונטער אַ חטא, אַז מ'פֿאַלט אַריין אונטער אַ
חטא ווערט מען פֿאַרנאָרט. מעג מען זיין דער גרעסטער פֿקח, ווערט מען פֿאַרנאָרט.

קפב

אַזוי זעט מען דאָך אין רש"י אַליין בִּפְרוּשׁ.

ער זאָגט נישט קיין אַנדערן תּירוץ, אויף די קשׂיָא ער איז געווען אַ פֿקח פֿאַרוואָס
איז געווען דער שְׁטוּת, איז דער תּירוץ ער האָט געזינדיגט. דאָס איז אַ תּירוץ.

קפג

אַמאָל וואונדערט מען זיך אַ גרויסע קשׂיָא [אויף אַ מענטש, והלא] דער מענטש איז אַ
פֿקח, וויאָזוי קען ער זיך אַזוי באַנאָרישן.

[נאָר] 'דער' תּירוץ איז אַ תּירוץ מִסְפּיק, ס'איז אַן עֲבִירָה, ס'איז אַ חטא.
אַזוי זעט מען בִּפְרוּשׁ אין רש"י, דאָס איז אַ תּירוץ מִסְפּיק.

קפד

עוד הקדמה ליישוב קושיא יז (באופן ראשון)

והנה לימוד כזה רואין גם בפסוק רק חזק לבלתי אכל הדם, שמביא שם רש"י דרשת חז"ל דבא הכתוב ללמד
עד כמה צריך להתחזק במצות, דמה אם הדם שאין אדם מתאוה לו, הוצרך לחזק באזהרתו, קל וחומר לשאר
מצות

דאָס איז דער פֿשֿט, [אין דעם וואָס] רש"י זאָגט^מ [בפסוק] רק חזק לבלתי אכל הדם,
למדך תורה עד פמה צריך להתחזק במצות, [שהר"ן] דם איז דאָך נִפְשׁוּ שֶׁל אָדָם קֶצֶה
בָּהֶם^מ, פונדעסטוועגן זאָגט די תּוֹרָה רק חזק, מ'דאַרף האָבן גרויס הִתְחַזְקוֹת מ'זאָל
נישט עסן קיין דם.

קפה

ולכאורה באמת למה צריך התחזקות שלא לאכול דם, והלא גם בדרך הטבע נפשו של אדם קצה ממנו. אבל
להאמור נחא, דאף בדבר המאוס, או דבר המזיק, אם הוא בכלל "חמא", שוב יש עליו יצר הרע ורוח שטות, עד
שצריך להתחזק שלא להכשל בו

[ולכאורה] פֿאַרוואָס דאַרף מען הִתְחַזְקוֹת. און אַז נישט, ווער גייט עסן בלוט?
[אמנם לפי האמור נחא, דמכיון] ס'איז אַבער אַן עֲבִירָה, ברויך מען הִתְחַזְקוֹת מ'זאָל
עס נישט טון.

ס'מעג זיין דאָס גרעסטע 'שטות', [און אפילו] אַ דָּבָר הַמְזִיק בְּיָדִים, [און] ווען דעס
העט נישט געווען קיין עֲבִירָה, העט מען זיך 'געגרוילט' דערפֿאַר, העט מען עס נישט

^מ ברש"י ראה (יב, כג): רק חזק לבלתי אכל הדם. ממה שנאמר "חזק", אתה למד שהיו שטופים בדם לאכול, לפיכך הוצרך לומר חזק, דברי רבי יהודה. רבי שמעון בן עזאי אומר, לא בא הכתוב אלא להזהירך וללמדך עד כמה אתה צריך להתחזק במצות, אם הדם שהוא קל להשמר ממנו, שאין אדם מתאוה לו, הוצרך לחזק באזהרתו, קל וחומר לשאר מצות.

^מ וכלשון רש"י להלן שם (יב, כה): למען ייטב לך וגו'. צא ולמד מתן שכרן של מצות, אם הדם שנפשו של אדם קצה ממנו, הפורש ממנו זוכה לו ולבנו אחריו, קל וחומר לגול ועריות שנפשו של אדם מתאוה להם.

גענומען אין די הענט אריין, זאָגט דאָך רש"י אויפן אָרט. [נאָר] ווייל ס'איז אָבער אַן עבירה, ברויך מען האָבן הַתְּחִזְקוֹת מ'זאָל עס נישט טון, ברויך מען גרויס הַתְּחִזְקוֹת.

קפו

ונמצא כי מפסוק זה נלמד אזהרת ההתחזקות ככל המצות,
עד כמה צריך להתחזק נגד יצר הרע, שלא להמשך אחריו

איז פון דעם געדרינגען וויאזוי מ'ברויך זיך מְחִזֵּק זיין בְּמִצְוֹת.

[דלכאורה] אַז ס'איז אַ מְצוּהָ, פאַרוואָס זאָל איך נישט טון.

[אָבער] די תורה הקדושה האָט אונז געוויזן, אַז צו אַ מְצוּהָ [לעשותה], צי חֲלִילָה פון אַן עבירה [להתרחק ממנה], ברויך מען הַתְּחִזְקוֹת, אפילו [ווען ס'איז] כְּנֶגֶד הַשֶּׁכֶל, כְּנֶגֶד הַטֵּבַע אָפִילוֹ, [דעסטוועגן] אַלדינגס טוט מען, [דעמאָלטס] שטייט נישט אין וועג קיין טבעיות, מיט קיין דעת.

פון דעם איז געדרינגען ווי ווייט אַ איד ברויך האָבן הַתְּבוּנָה מיט הַתְּחִזְקוֹת מ'זאָל גיין אין דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, אַז מ'זאָל נישט זינדיגן, מ'זאָל טון דְּבָרִים טובים.

קפו

ואם מתבוננן בלימוד זה, ויודעין לשמור עצמו כראוי
מפתויו היצר הרע, או לא במהרה הוא חטא

[וממילא] אַז מ'פאַרשטייט 'דאָס', האָט מען זיך אינזיך'.

איז מען נישט ביי זיך גלייכגילטיג.

איז מען נישט לייכטזיניג.

אַז מ'האָט 'דאָס' אינזין, און מ'איז זיך מְתַחַק [במצות], פּוֹלֵי הַאי וְאוֹלֵי הַיֵּט מען זיך אָפּ.

קפח

ישוב קושיא יז [באופן ראשון]

ואתי שפיר דברי המדרש בפסוק נִפְשׁ בִּי תַחֲטָא, שיש תמורה על הנפש, הלא הוזהרתך
רק חֲזַק לְבַלְתִּי אֶבֶל הַדָּם, ולמה לא התבוננת בענין זה, בכדי שלא תבוא לידי חטא

דאָס קען זיין דער פֶּשַׁט אין מדרש.

[דהכתוב אומר] נִפְשׁ בִּי תַחֲטָא, [שמתמיה] וואו קומט עפעס מ'זאָל זינדיגן, פון וואו קומט דאָס עפעס.

איי דער בעל דְּבַר הָאֵט זיך מְתַגַּבֵּר געווען און מ'האָט נישט געהאָט קיין הַתְּחִזְקוֹת.

זאָגט ער [במדרש, שאמר הקב"ה] הֲלֹא אָנִי אֲמַרְתִּי לָךְ, איך האָב דאָך דיר געזאָגט רַק חֲזַק לְבַלְתִּי אֶבֶל הַדָּם. זעהסטו דאָך פון דאָרטן אַז מ'ברויך האָבן גרויס הַתְּחִזְקוֹת, אָפִילוֹ כְּנֶגֶד הַטֵּבַעִיּוֹת. [וממילא] האָסט דיך נישט געקענט פאַרלאָזן אויף גאָרנישט, האָסט דיך געדאַרפט מְחִזֵּק זיין [אַז דו] זאָלסט נישט קומען צו קיין חֲטָא.

קפט

[שהרי] ווען מ'זאָל 'דאָס' מְקַיֵּם זיין, מ'זאָל 'דאָס' אינזין האָבן פֶּסֶדֶר, אַז מ'דאַרף האָבן גרויס הַתְּחִזְקוֹת מ'זאָל נישט אַרײַנפאַלן [ברשת היצר, דעמאָלטס] קומט מען נישט לידי חֲטָא.

קצ

מיט דעם פאַרשטייט מען דעם מדרש וואָס ער זאָגט דאָ אָט: איך האָב דיר געזאָגט רק חזק לבלתי אכל הדם, וואָס דען זינדיגסטו.

קצא

הקדמה לישוב קושיא זו (באופן שני)

עקסטערדעם [קען זיין פשט אין מדרש], דאָס האָב איך שוין געזאָגט אַמאָל^מ דאָכט זיך מיר.

קצב

לכאורה למה נאמר בלשון שלילה רק חזק לבלתי אכל הדם, ולא אמר בפשוט רק חזק ילא תאכל הדם

[דהנה] איך האָב געזאָגט פֿשט [בלשון הפסוק] רק חזק לבלתי אכל הדם, [דלכאורה היה לו לומר] רק חזק ילא תאכל [הדם, ומה זה דקאמר] לבלתי [אכל] אז ס'זאל נישט געגעסן ווערן, וואָס איז [משמע גם] לשון מפעיל [לאחרים].

קצג

אמנם כבר ביארתי בזה, על פי המבואר בדברי הרמב"ם והרמב"ן בטעם הרחקת הדם, כי הדם הוא מאכל השדים והרוחות, והואכל מן הדם הם מתחברים עמו. ולזה הוזהרה התורה "להתחזק" שלא לאכול הדם, יען כי האומות היו שמופים בזה, כדי שיוכלו יכלו לידע עניני העתידות שגילו להם השדים

נאָר ס'קאָן זיין, וואָרן דער רמב"ם זאָגט דאָך^מ, און דער רמב"ן ברענגט עס^מ, דאָרטן איז ער מסכים דערצו [לטעם הרמב"ם].¹

ער זאָגט אַ פֿלאַ, - אונז ווייס מיר [דאָך] נישט [די זאכן], - דֵם איז אַ מאַקל פון די שײַן דל"ת'ן.

^מ בס"ג ראה תשי"ז, תשי"ח, תשי"ט, תשכ"ה, תשכ"ו, ועוד. ועיין זה גם בס"ג ראה תשכ"ז, ובעל הגאולה ועה"ת (סימן קיא).

^{מב} בספר המורה (ג, מו): ודע, כי הדם היה טמא מאד בעיני הצאב"ה [שם אומה קדומה בארצות המזרח, שהיו אדוקים בעבודה זרה וכישוף, והיו עובדים לכוכבים ומזלות ולהשדים], ועם כל זה היו אוכלים אותו, מפני שהיו חושבים שהוא מזון השדים וכו', והיו מדמין במעשה ההוא שהשדים יאכלו הדם אשר הוא מזונם והם יאכלו הבשר, ובה תהיה האהבה והאהבה והריעות להם, בעבור שאכלו כולם על שלחן אחד ובמושב אחד, ויבאו להם השדים ההם לפי מחשבתם בחלום, ויגידו להם העתידות ויועילו להם. אלו כולם דעות שהיו נמשכין אחריהם בזמנים ההם וכו', ובאה התורה השלימה ליודעיה וכו', ואסרה אכילת הדם, ועשתה 'חיוזוק' באיסורו, כמו שעשתה 'בעבודה זרה' בשוה וכו', שאכילתו היתה מביאה למין ממיני עבודה זרה, והיא עבודת השדים. ודע שזמן זאת האמונה, היה קרוב לימי משה רבינו, והיו בני אדם נמשכים אחריה מאוד, תמצא זה בשירת האזינו (לכ, ז), יִבְחָחוּ לַשְּׂדִים לֹא אָלֶה.

^{מג} ברמב"ן פרשת ראה (יב, כב): אבל נראה לי כי הזכיר בה 'חיוזוק', מפני הענין אשר ממנו דבקו בדם במצרים, כי היו זוכרים את זבחייהם לשעירים תמיד, כמו שכתוב (אחרי יו, ז), ילא יִבְחָחוּ עוֹד אֶת זְבָחֵיהֶם לַשְּׂעִירִים אֲשֶׁר הֵם וְהֵם אֲחֵרֵיהֶם, וכתוב (האזינו לב ז), יִבְחָחוּ לַשְּׂדִים לֹא אָלֶה, והיתה העבודה היא באכילה מן הדם, כי היו מקבצים הדם לשדים והם אוכלים עליו וממנו, כאילו הם קרואים לשדים לאכול על שולחן השדים ההם ומתחברים עמהם, וכבר הוזכר זה בספר מורה הנבוכים. ○ ולא שיהיה זה עיקר טעם איסור הדם, כי הכתוב מפרש טעמו כי הדם הוא הַנְּפֶשׁ, כאשר פירשתי בסדר אחרי מות (זו, יא), אבל מזה היו שטופים בו ורודפין אחריו מאד. ○ והנה היו מתנבאים בו ומגידים עתידות, ולכך בא הכתוב והזהיר שאם ישמע מאוכלי הדם דבר עתיד ובא האות והמופת, אל יפתה לבבו, אבל יחזיק בתומתו ובאמונת ה', ואל יאכל מן הדם בשום ענין, ואל ינסה המעשה ההוא, מדבריהם לא יירא ומפניהם לא יחת, כי הבל המה מעשה התועים. הוזהיר בכאן כענין המוזהר בנביא השקר מפני הטעותיו. [ועיין עוד ברמב"ן פרשת אחרי (שס), ובספורנו שם ובפרשת ראה].

¹ ואף שחולק עליו בטעם הקרבנות ועוד, וכמובא לעיל בהדרוש (השייך לחלק ב' של הקונטרס).

איבערדעם די וואָס זיי האָבן געוואָלט האָבן הַתְּחַבְּרוֹת מיט זיי [כדי לידע מהם עתידות], האָבן מיטגעגעסן מיט זיי דָם, און אַזוי אַרום האָבן זיי געזאָגט עֲתִידוֹת. איבערדעם האָט מען געדאַרפט האָבן הַתְּחַזְּקוֹת גרויס, ווייל מ'איז נייגעריג געווען, מ'האַט געוואָלט הערן [פון זיי], מ'האַט געוואָלט וויסן עֲתִידוֹת. [דכך הוא הטבע], יעדער איז דאָך אױף דעם [מתאוה], מ'וויל דאָך אינזין האָבן [צרכי] עֲתִידוֹת.

- נאָר [די תורה איז מזהיר] (דברים יח, יג) תָּמִים תְּהִיָּה עִם ה' אֱלֹקֶיךָ. [ופירש רש"י^א שלא תחקור אחר העתידות]. -
[על כל פנים די טבע איז אבער, אַז] מ'וויל וויסן עֲתִידוֹת.

קצר

לכן נאמר בלשון שלילה "לְבַלְתִּי אֶכֶל", דהיינו שלא תגרום אף לאחרים לאכול דם, על די שתרצו לשמוע ממנו עתידות, רק תמים תהיה עם ה' אלקיך ולא תחקור אחר העתידות. וכונת התורה בזה, כדי שלא יתחברו עם בעלי עבירות ואותם המתחברים עם כוחות הסמרא אחרא, כדי שלא יתרחקו מן הקדושה ופלו ח"ו ברשת היצר האב איך געקלערט דאָס איז דער פֿשט [באומר "לְבַלְתִּי אֶכֶל"].
וואָרן לעולם איז אַזוי, אַז יענער קומט אים הערן [מן האוכל הדם], ממילא האָט מען גרויס חֶשֶׁק [לאכול דם].
[אבער] טאַמער מ'זאָל אים לאַזן לויפן [ואין רוצין לשמוע ממנו עתידות, לא ימשיך באכילת הדם].

קצה

[זאגט די תורה], אַז דער עסט דָם, קומט דאָס פון די סִטְרָא אַחְרָא.
[און] אַז ס'קומט פון די סִטְרָא אַחְרָא, [דארף א אידן וויסן] איך ברויך נישט אַזעלעכע - קיין רוח הַקֹּדֶשׁ, מיט קיין נְסִים - פון בְּעָלֵי עֲבֻרוֹת, איך ברויך דאָס נישט, און איך וויל דאָס נישט האָבן.
[און] ממילא וועט ער נישט האָבן [מער פארוואָס צו עסן דָם, ווייל] ער וועט זיך נישט קאַנען מִשְׁתַּמֵּשׁ זיין דערמיט. [אַז] קיינער וועט אים נישט הערן, וועט 'ער' נישט עסן קיין דָם, וואָרן ער ברויך דאָך דאָס האָבן [נאָר] ווייל ער מאַכט דערפון אַן עֶסֶק [אַז] ער קאַן זאָגן [עתידות].

קצו

איבערדעם זאָגט די תּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה [רק חֲזַק לְבַלְתִּי אֶכֶל הַדָּם], זאָלסט נישט וועלן גיין [הערן].
[ווייל] ער וועט דאָך קלערן איך 'עס' דאָך נישט, איך טוה נישט, איך גיי נאָר אהין הערן.
[זאגט די תּוֹרָה] ניין, דאָס איז נישט גוט. [ווייל] אַז דו גייסט צוהערן אַ בְּעַל עֲבִירָה, וועסטו אַרײַנפֿאַלן.

^א ברש"י שם: תָּמִים תְּהִיָּה עִם ה' אֱלֹקֶיךָ. התהלך עמו בתמימות, ותצפה לו, ולא תחקור אחר העתידות, אלא כל מה שיבא עליך קבל בתמימות, ואז תהיה עמו ולחלקו.

קצו

איבערדעם זאָגט דער פּסוק, ער זאָגט נישט 'דו' זאָלסט נישט 'עסן' קיין דָם, דאָס איז שוין אַ פּאַשיטות, נאָר זאָלסט האָבן הַתְּחִזְקוֹת זאָלסט נישט וועלן הערן קיין עֲתִידוֹת, [וממילא] וועט 'יענער' נישט עסן.

יענער ווערט נאָר גרויס מיט דעם ווייל אַז מ'קומט אים הערן, [אַבער] אַז מ'זאָל נישט קומען, לֹא תֹאבֶה לוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֲלָיו (ראה יג, ט), מ'זאָל נישט צוהערן וואָס בְּעָלֵי עֲבֵרוֹת זאָגן, קען ער נישט מאַכן דערפּון אַזאַין עֶסֶק, וועט ער פּאַלן פּון זיך אַליין, אַז ער האָט [נישט] די וואָס זיי ווילן הערן.

איבערדעם זאָגט ער רק חֲזַק, זאָלסט האָבן הַתְּחִזְקוֹת, 'לְבַלְתִּי אֶכְלֶה הַדָּם, זאָלסט האָבן הַתְּחִזְקוֹת זאָלסט נישט 'נייגעריג' זיין, זאָלסט נישט זוכן [לשמוע העתידות]. זאָלסט דיך פּאַרלאָזן אויפן אייבירשטען, תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ. זאָלסט נישט קוקן [וואָס זיי' זאָגן].

זאָלסט נישט זוכן קיין תּוֹעֵלָה, מיט קיין טובות, מיט קיין שְׂמוּעוֹת טוֹבוֹת, פּון 'בְּעָלֵי עֲבֵרוֹת'.

קצח

איבערדעם זאָגט ער רק חֲזַק 'לְבַלְתִּי אֶכְלֶה הַדָּם. דאָס זעט מען דאָ אַן עֲנִיָּן נפּלאַ, אַז מ'קוקט אַריין דאָרטן. ווי דער רמב"ן ברענגט עס אויפן אָרְט מִטּ [בפרשת ראה].

קצט

ישוב קושיא יז (באופן שני)

ולפי זה נמצא כי בפסוק רק חֲזַק 'לְבַלְתִּי אֶכְלֶה הַדָּם, נרמז ענין נפלא עד כמה שצריך להתרחק שלא להתחבר עם עושי רשעה ובעלי עבירות. והמקיים זאת, לא במהרה הוא חוטא. וא"ש דברי המדרש דמפסוק זה יוצא התמיהה על הנפש שנופלת לחמאים, כי אם נזהרין באזהרת זה הפסוק שלא להתחבר עם הרשעים וכוחות הטומאה, אינם באים לידי חמאים קשים

[מיט] דאָס אַלעס פּאַרשטייט מען [שוין דעם מדרש].

האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט [הלא הזהרתיך רק חֲזַק לְבַלְתִּי אֶכְלֶה הַדָּם, וְאַתָּה יוצאת וחוטאת].

[כי בזה הפסוק] פּון דעם זעט מען דאָך אַז מ'דאַרף האָבן הַתְּחִזְקוֹת מ'זאָל נישט פּרֹדף זיין נאָך זיי. ממילא אַז מ'הייט זיך פּון 'זיי', און מ'זוכט נאָר דעם דְרָף הַאָמָת פּון צִדִּיקִים, און פּון די תּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, ממילא קומט מען נישט לִידֵי חֲטָא.

ר

איז דאָס דער פּשט אין מדרש אויך.

אַני אַמְרָתִי רק חֲזַק לְבַלְתִּי אֶכְלֶה הַדָּם, און צום סוף גייסטו און זינדיגסט? דו פּאַלסט 'דאָך' אַריין, און דו האַלטסט דיך נישט אויף²². איבערדעם איז [א תמיהה] נפּשׁ כִּי תַחֲטָא, דו פּאַלסט אַריין אין חֲטָאִים.

דאָס איז די זעלבע [ענין], דאָס זאָגט דאָ דער מדרש.

²² מלשון: זיך איינהאלטן, אויפהאלטן.

רג

ברכת הקודש

דער בורא כל עולמים זאל העלפן :

ס'זאל נתעוורר ווערן רחמיו וחסדיו יתברך שמו, [און] די אלע ישועות וואס אידן האבן געהאט אין די טעג.

מ'זאל מיר [היצט אויך] געהאלפן ווערן.

ס'זאל זיין יאר ה' פניו אלינו.

מ'זאל מיר זיך מדבק זיין אין הקדוש ברוך הוא, און אין די תורה הקדושה.

ביז מ'וועל מיר במהרה זוכה זיין צו די גאולה שלימה ואמתיית, צו די ישועה

אמתיית, [אז מ'זאל] במהרה געהאלפן ווערן, ברחמיו וחסדיו יתברך שמו.

מ'זאל מיר זוכה זיין צו זען בהתרוממות קרן התורה וישראל, ובהתגלות כבוד

שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.